lais, met eene Luchtbol ondernomen, te vinden in de *Algemeene Vaderlandſche Letteroefeningen*, Deel VII. Stuk II. bl. 160. Men weet, dat de *Franſchen* zich meermaalen van Luchtbollen bediend hebben, om de vijandlijke Legers te beſpieden. Ook hier te Lande vervaardigde men meer dan eens Natuur- en Werktuigkundige Bollen, van meerdere of mindere uitgebreidheid, en vervoerde de aanſchouwers der proefneemingen tot opgetogenheid. Zeer gelukkig, om geene anderen te noemen, ſlaagden in hunne proeven de Heeren J. VAN NOORDEN, Geneesheer te *Rotterdam*, en DILLER, Natuur- en Werktuigkundige in *den Haag*. Waarſchijnlijk, deels om de kostbaarheid der vervaardiginge, deels om dat het beoogde nut niet bereikt wordt, zijn, nu zints eenigen tijd, de veelgerugtsmaakende Luchtreizen zo niet geheel geſtaakt, althans zeer zeldzaam geworden.

M.

MAATSCHAPPIJ (*Hollandſche*, nu *Bataafſche*) *der Weetenſchappen*, *te Haarlem*. „ De allereerſte gebeurtenisſen, die „ den eerſten grond tot de *Hollandſche Maatſchappij der* „ *Weetenſchappen* gelegd hebben, zouden zich in het onein„ dig kleine bijna geheel verliezen." Zo ſchreef ergens de eerſte Sekretaris deezer Maatſchappije, wijlen de Eerw. VAN DER AA. Waarin dit *oneindig kleine* beſtaan hebbe, zou, volgens geloofwaardige berigten, hier op nederkomen. Twee Burgers van *Haarlem*, eene wandeling doende in de nabuurſchap dier Stad, en te zamen over de Starrekunde ſpreekende, beklaagden zich, over en weder, over hunne onervarenheid in die edele Weetenſchap. Aan een derden Burger, welken zij, onder het wandelen, ontmoetten, gaven zij opening van hun beklag, en vraagden hem om onderrigt. Gedienſtig boodt hij hun zijne hulp aan, en wierden zij te zamen ſtraks te raade, vaste bijeenkomſten tot oeffening aan te leggen. Deeze was de eerſte aanleidende oorzaak; andere voegden zich daar nevens. Twee Gezelſchappen wierden,

ge-

genoegzaam ten zelfden tijde, in de gemelde Stad, opgericht; het een bepaalde zich tot Natuurkundige Weetenſchappen, het ander tot Letterkundige Oeffeningen. Allen maakten, in hunne ſoort, merkelijken opgang, en deeden van zich ſpreeken. Het gevolg was, dat, met onderling overleg, wierdt goedgevonden, deeze onderſcheidene Gezelſchappen tot één groot Lichaam zamen te voegen, om langs dien weg, naar het voorbeeld van Geleerde Genootſchappen, in andere gewesten van Europa, de zucht tot Kunſten en Weetenſchappen, ook hier te Lande, aan te vuuren, en, onder anderen, door het uitlooven en ſchenken van Eereprijzen, den arbeid van kundige Vaderlanders uit te lokken.

Zou het werk voortgang hebben, begreep men de noodzaaklijkheid van vermogende medehelpers en beſchermers. Leden der Stadsregeeringe nam men daar toe in den arm. AREND DE RAAT, PIETER VAN SCHUILEMBURGH, CORNELIS ASCANIUS VAN SYPESTEYN, ANTONIS SLICHER, JOOST HUIGENS, ANDRIES HESHUYZEN en JAN THEODORUS KOCK, allen Leden van het *Haarlemſche* Stadsbewind, wien de eere, van den grond der Maatſchappije gelegd te hebben, toekomt, hieſden, op den eenentwintigſten Maij des Jaars 1752, eene eerſte opzettelijke bijeenkomst, namen het Beſtuur op zich, verkoozen tot Secretaris den bovengenoemden C. C. H. VAN DER AA, Leeraar in de *Lutherſche* Gemeente ter dier Stede, en beſlooten wijders, om, door het verkiezen van Leden, zo door hunne werkzaamheid en kunde, als anderzins, beroemd, den wasdom van het nog teder Lichaam te bevorderen. Beſtuurders beſlooten, al verder, jaarlijks eene belangrijke vraag, over eenig gewigtig onderwerp, voor te ſtellen, en den Schrijver van het best gekeurd Antwoord met een Gouden Eerepenning te bekrooneu. Dat de uitſlag aan de verwagtinge meer dan beantwoord heeft, is bekend, aan allen, die van de uitgegeeven Antwoorden, Verhandelingen, Waarneemingen, en andere Opſtellen, eenige kundſchap draagen; zij beſlaan een aanzienlijk getal van Boekdeelen.

Ondanks deezen opgang, was en bleef de Maatſchappij niets meer of anders, dan het bedrijf van bijzondere perſoonen, van welke lieden van rang en aanzien zich wel tot

Be-

Beſtuurders en Leden hadden laaten aanneemen, doch die geene ſtaaving of goedkeuring van den kant der Hooge Overheid hadt ontvangen. Van hier, dat Beſtuurders, naar het voorbeeld van Genootſchappen in andere Gewesten, die Koninklijke of Vorſtelijke beſcherming genoten, zich, ter verkrijging daar van, vervoegden bij de Staaten van *Holland*; welken het behaagde, bij een open Brief van den dertigſten Julij des Jaars 1761, op eene plegtige wijze, door hun hoog gezag, goed te keuren: *de Hollandſche Maatſchappij der Weetenſchappen binnen de Stad Haarlem*, als mede derzelver Zinſpreuk: DEO ET PATRIÆ, „ter Eere van God en tot Nut „van het Vaderland;" mitsgaders het randſchrift van haar Zegel: SIGILLUM SOCIETATIS SCIENTIARUM BATAVO-HARLEMENSIS. Intusſchen vermelde de open Brief, dat dit alleen geſchiedde, onverkort het regt van andere Steden, en dat het der Maatſchappije niet zou vrijſtaan, openlijk te leeraaren, of eenige Stukken te doen drukken in eene andere taal dan de *Nederduitſche*, of in die taalen, in welke de Verhandelingen oorſpronklijk geſchreven waren.

Groot is het aantal Verhandelingen, Waarneemingen en andere Opſtellen, aan Beſtuurders deezer Maatſchappije ingeleverd, en vervolgens door den druk gemeen gemaakt. Schoon allen niet van even groote waarde en aangelegenheid, 't welk, indedaad, onder zo veel verſcheidenheids van onderwerpen en uitvoeringen, kan noch mag veragt worden; veelen derzelven, egter, draagen kenmerken van de bekwaamheid der Schrijveren, en in zo verre veelen onder dezelven hierlanders zijn, verſtrekken den Vaderlande tot geen geringen luister, als uitwijzende, dat het, hier te Lande, zoo min als elders, geenzins mangelt aan Mannen van kunde, oordeel, goeden ſmaak en uitgebreide kundigheden.

In de Maand Maij des Jaars 1777 vierde de Maatſchappij haar vijfentwintigjaarig Jubelfeest. Een ontwerp, 't welk de aandagt der Beſtuurderen, al eenigen tijd, hadt bezig gehouden, wierdt hier, met meerderen ernst, in overleg genomen. 't Was, om, zonder het oprichten eener nieuwe Maatſchappij, aan de nu reeds gevestigde eene meerdere uitgebreidheid te bezorgen, ter bevorderinge, met naame, van Landbouw,

bouw, Koophandel en Handwerken. Aanleiding tot het ontwerp van uitbreidinge hadt gegeeven een Vraag, door de Maatſchappij, in den Jaare 1762, uitgeſchreven; dus luidende: „ Welke is de grond van *Hollands* Koophandel? Welke „ oorzaaken en toevallen hebben dien, tot heden, aan ver„ anderingen en verval bloot geſteld? Welke middelen zijn „ best geſchikt en gemaklijkst te vinden, om denzelven in zij„ ne tegenwoordige geſteldheid te bewaaren, zijne verbete„ ring te bevorderen, en den hoogſten trap van volkomenheid „ te doen bereiken?" Mr. HENDRIK HERMAN VAN DEN HEUVEL, *Griffier van het Hof van Juſtitie te Utrecht*, behaalde den gouden Eereprijs, met zijn Antwoord op die Vraage. Telkens ſpeelde hem, zedert, het wenſchelijke voor den geest, om, op het voorbeeld van andere Landen, eene bijzondere Maatſchappij, tot bevorderinge van Kunſten, Handwerken en Koophandel, op te richten, en, ten dien einde, jaarlijks, Prijsvraagen uit te ſchrijven. Sedert tot Directeur der Hollandſche Maatſchappij verkozen, veranderde VAN DEN HEUVEL in zo verre van gedagten, dat hij den inval kreeg, om, met terzijdeſtelling van eene afzonderlijke, aan de *Haarlemſche Maatſchappij* eene meerdere uitgebreidheid te geeven, door aan dezelve eene afzonderlijke werkzaamheid, onder den naam van *Oeconomiſche* of *Huishoudelijke Tak*, toe te voegen.

Een algemeenen bijval ontmoette dit Ontwerp, en wierdt daar aan met zo veel vlijts gearbeid, dat het, tegen den tijd der feestvierende Vergaderinge, genoegzaame rijpheid hadt verkreegen, om aan de waereld te worden medegedeeld. Volgens het Plan, wat de hoofdzaak betreft, zouden, in ieder „ Stad, of onderhoorige Landſchappen, der *Vereenigde* „ *Gewesten*, alvorens zulks bekwaamlijk kon geſchieden, eeni„ ge perſoonen tot Leden van den *Oeconomiſchen Tak van* „ *de Hollandſche Maatſchappij der Weetenſchappen* worden „ aangenomen; en, zo ras in eenige Stad of Plaats een ge„ tal van zes Leden gevonden wierdt, zouden deeze één „ tot Beſtuurend Lid verkiezen; indien dat getal tot vijftig „ aangroeide, twee, en zo vervolgens van ieder vijftig Leden „ één. Aan de Leden, in ieder Stad of Plaats, zou het

„ vrij

„ vrij ſtaan, zo veele perſoonen, zonder onderſcheid van
„ rang of geboorte, tot Leden aan te neemen, als zij daar
„ toe bekwaam en genegen zouden vinden; en vooral, bij
„ het aanneemen van Leden, gadeſlaan, dat dezelve met zo-
„ danige Patriotſche gevoelens waren bezield, als ten alge-
„ meene nutte noodzaaklijk vereischt worden, en met de
„ daad bereidwillig, om, door het begunſtigen van alle in-
„ landſche voortbrengzels en Handwerken, boven vreemden,
„ ook in den Koophandel, en, in 't algemeen, het loflijk
„ oogmerk deezer Patriotſche Maatſchappij, zo veel in hun
„ was, bevorderen. Tot het uitdeelen van Prijzen, en het
„ betaalen van andere noodige onkosten, zou, door elk
„ Lid, jaarlijks, betaald worden twee Dukaaten. Jaarlijks
„ zouden er eenige Vraagen, betreklijk tot Kunsten, Wee-
„ tenſchappen, Koophandel, Land- en Akkerbouw, Hand-
„ werken en Visſcherijen, worden voorgeſteld, met aanbod
„ van eenen Prijs op de voldoende beantwoording."

Nadere polijſting onderging, vervolgens, dat ruwe Ontwerp, om vervolgens te worden rond gezonden in veele Steden en Plaatzen; alwaar het ook met een vaderlandſchen ijver wierdt ontvangen en geleezen, en allerwege voorſtanders aantrof. Onder deeze mogen wij niet onvermeld laaten den Eerwaardigen H. BERENDTZEN, Roomsch Priester te *Maarſen*, en Aardspriester over de Roomſche Geestlijkheid in het Stichtſ van *Utrecht*. Bij eenen Herderlijken Brief, aan zijne onderhoorige Priesters gezonden, vermaande hij hen ten allerſterkſten, om zelve in het Plan van den *Oeconomiſchen Tak* deel te neemen, en hunne Leeken tot het volgen van hun voorbeeld op te wekken, met nevensgevoegde vermaaning,
„ dat geen verſchil van godadienstige begrippen hier te pas
„ kwam; maar dat allen, die het *Vereenigd Nederland* hun
„ Vaderland noemden, verpligt waren, naar vermogen, een
„ oogmerk te bevorderen, 't welk de Juijheid zou weeren,
„ den last der Armbezorgeren verminderen, en den Lande
„ tot heil gedijen."

Het Plan des Oeconomiſchen Taks hieldt in, het houden van jaarlijkſche algemeene Vergaderingen te *Haarlem*. Op de eerſte daar van, uitgeſchreeven tegen den vijftienden Sep-

tem-

tember des Jaars 1778, wierden alle Leden en Begiftigers, bij openbaare Aankondiging, uitgenodigd, om zich te vervoegen in het Diakoniehuis van gemelde Stad. Het getal der perſoonen, welke nu reeds deel hadden genomen aan het ontwerp, bedroeg drie duizend, dat der Departementen vijfenvijftig Afgevaardigden van deeze verſcheenen thans uit de volgende Steden en Plaatzen: *Nijmegen*, *Zutfen*, *Doesburg*, *Harderwijk*, *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leyden*, *Amſterdam*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Alkmaar*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Purmerend*, *'s Gravenhage*, *Naarden*, *Weesp*, *Beverwijk*, *Delfshaven*, *Maasſluis*, *Jisp*, *Oostzaandam*, *Westzaandam*, *Westzaanen*, *Zaandijk*, *Wormer*, *Wormerveer*, *Middelburg*, *Zierikzee*, *Vlisſingen*, *Utrecht*, *Amersfoort*, *Thamen aan den Uithoorn*, *Leeuwarden*, *Deventer*, *Kampen*, *Groningen*, *Ootmarſum*, *Tſelſtein* en *Bergen op den Zoom*. In de nieuwe Eetzaal des genoemden Gebouws, zag men hier eene Vergadering, uit lieden, veelal, van geen gering aanzien in den Burgerſtaat, en onder deeze veele Geestlijken, zamengeſteld; zoo talrijk, meent men, als, zints het *Dordrechtſche Sijnode*, hier te Lande, nimmer was bijeen gezien. De Vergadering, gehouden onder voorzitting van C. A. VAN SYPESTEIN, Burgemeester van *Haarlem*, en Beſtuurder der Maatſchappij, wierdt door haaren Sekretaris en ook van den *Oeconomiſchen Tak*, den Eerw. VAN DER AA, met eene Aanſpraak geopend, en, naa het afloopen der tweede zittinge, ook beſlooten. Van dien tijd af zag men, telkens, de goede uitwerkzels der beraamde ſchikkingen, die, jaarlijks, openlijk worden aangekondigd. Het nut, door deeze inrigting gewrogt, bewoog het Wetgeevend Lichaam des Bataafſchen Volks haar te verëeren, door het toeſtaan van eenige bijzondere vergunningen.

MAATSCHAPPY (*Nederlandſche*, nu *Bataafſche*) TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN. De opmerking, raakende de *Haarlemſche* Maatſchappij der Weetenſchappen, mogen wij ook op deeze toepaſſen, te weeten, dat uit geringe aanleidingen, zomtijds, de doorluchtigſte uitwerkzels ten voorſchijn treeden. Dit zal blijken uit het verhaal, welk wij omtrent den oorſprong en

den

den tegenwoordigen ſtaat deezer Maatſchappij thans beknoptelijk gaan mededeelen.

JAN NIEUWENHUYZEN, Leeraar der Doopsgezinden te *Monnickendam*, hadt, reeds ſedert eenige jaaren, de werkzaamheid der bijzondere Genootſchappen en Maatſchappijen, in ons Vaderland, aangemerkt als onvoldoende, om aan derzelver groot doeleinde, naamelijk het verbeteren der Nationaale Zeden en Weetenſchappen, te beäntwoorden. Hij hieldt zich verzekerd, dat de onkunde van den minvermogenden burger, niettegenſtaande alle aangewende poogingen om dezelve te verdrijven, ook daar aan moest toegeſchreven worden, dat de Werken, door de gemelde Genootſchappen uitgegeeven, veelal te omſlagtig, te geleerd, te kostbaar, en dus ongeſchikt waren, om door den minvermogenden Burger gebruikt te worden. Lang had hij daarom gewenscht, dat 'er eenmaal een Genootſchap opgericht wierdt, dat, met vermijding deezer gebreken, zich bevlijtigde, om die onderwerpen, welke, tot verbetering en verlichting door die Genootſchappen behandeld waren, op eene eenvoudige, korte en duidelijke wijze voor te draagen, en derzelver Verhandelingen voor eenen geringen prijs uit te geeven: ten einde ook allen daar door gelegenheid te verſchaffen, om met nut te leezen, te onderzoeken, en dus zich zo wel in 't godsdienſtige en burgerlijke, als in het vak der nutte kunſten, bekwaam te maaken.

Deeze bedenkingen kreegen bij hem te meerder kracht, wanneer hij dikwerf van braave, ſchoon onvermogende lieden, over den hoogen prijs der Verhandelingen van de bijzondere Genootſchappen, en van andere uitgegeeven werken, hoorde klaagen.

Zijne opmerkingen, en het nut dat zulk eene Maatſchappij zoude kunnen ſtichten, ſtelde hij voor aan zijnen Zoon M. NIEWENHUYZEN, toenmaals Med. Doctor te *Edam*, die hierin met hem overeenſtemde, en een en ander mededeelde aan J. A. HOEKSTRA, toen Leeraar der Doopsgezinden te *Edam*, met voordragt, om daadelijk handen aan het werk te ſlaan, en, hoe eerder hoe liever, dusdanig eene Maatſchappij op te richten.

JAN

JAN NIEUWENHUYZEN, J. A. HOEKSTRA, M. NIEUWENHUYZEN, J. ROOS en H. BAKKER, ten dien tijde eene weeklijkſche bijeenkomst houdende, ter verhandeling en beöefening van eenige onderwerpen, voornaamelijk den natuurlijken Godsdienst betreffende, gaf deeze omſtandigheid aan M. NIEUWENHUYZEN van zelve gelegenheid, om op den 8ſten van Slagtmaand 1784 een voorloopig Plan, volgends het ontwerp van zijnen Vader, op te ſtellen, en aan zijne zo evengemelde vrienden voor te draagen. Het beſluit was eenpaarig, de krachten te vereenigen, om dit ſchoon ontwerp in wezen te brengen; met bijvoeging, volgens betoog van den opſteller van dat voorloopig ontwerp, om, bij de werkzaamheid van den minvermogenden Burger, ook te zorgen voor de verbetering van het Schoolwezen, en de opvoeding der Jeugd, als de voornaamſte grondſlag zijnde, ter vorming, verbetering en beſchaaving van den Burger. Ten welken einde, op den 16den van gemelde Maand, de eerſte ordenlijke Vergadering te *Edam* wierd gehouden, in dewelke bij voorraad J. A. HOEKSTRA tot Voorzitter, J. ROOS tot Penningmeester, en M. NIEUWENHUYZEN tot Secretaris, wierden aangeſteld; zijnde daar ook tegenwoordig JOHANNES LUCAS LOGGEN, Leeraar der Lutherſchen te *Monnikkendam*, die te gelijk met JOHANNES CORNELIS TEN HAM, Predikant der Hervormden te *Monnikendam*, tot Beſtuurer was verkozen; voor welken post de laatſte echter bedankte, zo als HENRICUS PHILIPPUS BUDDE, PETRUS VLEK en J. VAN TOLL, drie Predikanten der Hervormden te *Edam*, voor de vervolgends op hen gevallene keuze, mede als Beſtuurers, bedankten.

De Maatſchappij dus haare oprichting van gemelden 16den van Slagtmaand 1784 beginnende te reekenen, en voornaamelijk, ten nutte van den zogenaamden gemeenen Burger of Handwerksman, zullende werkzaam zijn, verkoos, op voorſtel van M. NIEUWENHUYZEN, tot haare Zinſpreuk, de woorden: *Tot Nut van 't Algemeen*, en vondt tevens goed, om een Ontwerp van haare oprichting, oogmerk en werkzaamheden, te gelijk met eenen uitnoodigenden Brief, te doen drukken; welke beiden op den 23ſten van Slagtmaand 1784 aan zodanige onzer Landgenooten werden gezonden, bij de-

welken men het best meende te zullen slagen, om dezelven als deelgenoten, of betaalende Leden, aan te winnen.

Deeze rondzending van Brieven en Ontwerpen was van zulk een gewenscht gevolg, dat men in het laatst van 1784, en in het begin van 1785, reeds een genoegzaam aantal Leden tellen kon, om de kosten goed te kunnen maaken, tot het drukken van Wetten, het vervaardigen van eenen stempel voor de Medailles, en andere onkosten vereischt wordende. Hierop besloot men den 21sten van Louwmaand 1785, te *Edam*, eene Vergadering voor de Leden te beleggen, welke dan ook op dien dag, in het zogenaamde *Prinsenhof* aldaar, onder voorzitting van J. A. HOEKSTRA, wierd gehouden, en de volgende Prijsvraage daarin opgegeeven:

Welke bewijzen leveren Natuur en Reden op voor het bestaan van God? In hoe verre kunnen wij dat wezen kennen? En welke zedekundige gevolgen kunnen daaruit afgeleid worden?

Men bepaalde bij de opgave deezer vraage, hoedanig men dezelve wenschte beäntwoord te zien. In de behandeling deezer stoffe, moest, bij wijze van Inleiding, uit een klaar en algemeen bekend voorbeeld, Gods bestaan aangewezen worden. Ten 2den, God erkend worden als de oorzaak en onderhouder, (*a*) van ons geestelijk, (*b*) van ons stoffelijk beginsel; en ten 3den, moesten daaruit, doch kortelijk, alle de pligten, welke hunne betrekking hebben, zo wel op God en op onze Naasten, in 't Godsdienstige, Burgerlijke en Huishoudelijke, als op ons zelven, afgeleid, en, op dat het voor alle gezindheden geschikt zoude zijn, al het leerstellige vermijd worden; vooral moest de Schrijver zorg draagen, om niet te vervallen in fijne, afgetrokkene, wijsgeerige redeneeringen en bespiegelingen, welken het begrip van den gemeenen man te boven gaan; maar integendeel alles aanwenden, om het voor elk bevatlijk en nuttig te maaken. Daartoe moest ook de Schrijver bedacht zijn, om zijne Verhandeling in korte Hoofdstukken te verdeelen, en op geschikte plaatsen, gebeden en dankzeggingen, echter niet boven het getal van drie of vier in 't geheel, er bij te voegen. En daar de Maatschappij deeze stukken, door eenen geringen

prijs,

prijs, voor elk verkrijgbaar wilde maaken, moest de Schrijver tevens in het oog houden, dat de Verhandeling, zo na mogelijk, niet boven de 80 bladzijden Desfendiaan Letterdruk in klein Octavo, beliep. — De Verhandelingen moesten, vergezeld van een gezegeld briefjen, waarin de naam en woonplaats des Schrijvers, en van buiten getekend met dezelfde Spreuk, welke onder de Verhandeling geplaatst was, in goed Nederduitsch geschreven, voor den 1sten van Hooimaand 1785, vragtvrij gezonden worden aan M. NIEUWENHUYZEN, Méd. Doctor en Secretaris der Maatschappij, te *Edam*; zullende de goedgekeurde Verhandeling beloond worden, met een Eerpenning, ter waarde van tien Ducaaten, of dezelve bij verkiezing in geld, zullende de overige briefjens ongeopend verbrand worden.

De Vergadering van Bestuurers noodig geoordeeld hebbende, haaren kring te vermeerderen, had in de eerste plaats tot Bestuurers binnen de Stad verkozen, den 30sten van Slagtmaand 1784, JAN LUGT, Hoofdgaarder te *Edam*, die, na eens bedankt te hebben, deeze keuze aannam; op den 8sten van Sprokkelmaand 1785, HERMANUS VAN COPPENNOLLEN en SIMON PLAS, Notaris en Procureur te *Edam*, van dewelken de eerste bedankte, en de laatste het Bestuurerschap den 16den daaraanvolgende aanvaardde. Ook verkoozen gemelde Bestuurers, in de tweede plaats, tot Medebestuurende Leden buiten *Edam*, op den 28sten van Wintermaand 1784, GERRIT BRENDER à BRANDIS, Leermeester in de Wis- en Sterrekunde te *Amsterdam*; den 8sten van Sprokkelmaand 1785, JOHAN JACOB LE SAGE TEN BROEK, *A. L. M. Phil. Doct. Phil. Prof. Hononair* en Predikant te *Rotterdam*; den 22sten van Lentemaand, JOHANNES FLORENTIUS MARTINET, *A. L. M. Phil. Doct.* en Predikant te *Zutphen*, en DANIEL HOVENS, Leeraar der Doopsgezinden te *Leijden*; en eindelijk den 28sten van Zomermaand 1785, BERNARDUS BOSCH, Predikant te *Diemen*; welke allen deeze hunne opgedraagen posten aannamen; hebbende eenige andere, zo Hoogleeraars als Leeraars der Hervormden, daartoe verkozen zijnde, voor dezelve posten bedankt.

De Bestuurende Leden eenen tweeden Brief van uitnoodi-

ging, en daar bij gevoegd Ontwerp der Maatſchappij, aan verſcheidene Lieden gezonden, en dit door een aanwinst van veele Leden gevolgd zijnde, zo ontſtond bij dezelve al ras eene vreeze, dat dit zo zeer gewenscht getal welhaast zoude verminderen, uit hoofde dat men niet in ſtaat zoude zijn, om aan allen telkens te kunnen berichten, het geen van tijd tot tijd, bij de Maatſchappij voorviel. Ten anderen, zo voorzag men ook, dat de werkzaamheid der gezaamenlijke Leden, door de grootheid van hun getal, bezwaarlijk, zo niet onmogelijk, zoude aan den gang te krijgen zijn, indien daaromtrend niet zulke maatregelen genomen of middelen beraamd wierden, door dewelken allen deeze zwaarigheden wierden uit den weg geruimd. Hierom was het, dat de Vergadering van Hoofdbeſtuurers, op Voorſtel van J. J. LE SAGE TEN BROEK, op den 5den van Lentemaand 1785, eenpaarig beſloot, om op alle zulke plaatſen, waar een genoegzaam aantal Leden was, Departementen op te richten, of zodanige Vergaderingen, welken, onder de bezorging van twee of drie Beſtuurers, een Penningmeester en Secretaris, gehouden konden worden, ten einde door dezelven alles ter kennis en ſtemming van de Leden te brengen, kunnende van wegen deeze Vergaderingen jaarlijks, of zo dikwijls zulks noodig geöordeeld wierd, eenige Beſtuurers, naar de Vergaderingen te *Edam* afgevaardigd worden.

Ingevolge dit beſluit, wierden daadelijk Brieven afgezonden, als 1.) aan den Voorſteller van dat Ontwerp J. J. LE SAGE TEN BROEK, met volmagt, om nevens zich twee Medebeſtuurende Leden te verkiezen; als mede een Secretaris en Penningmeester, voor de Leden te *Rotterdam*, aan te ſtellen. 2.) Aan G. BRENDER à BRANDIS, B. ZUR MUHLEN en J. VAN EDEN BARENTSZ. om ten aanzien van *Amſterdam*, het noodige, dien aangaande, te verrichten. Wordende ten 3den zo aan J. C. BACKER te *Dordrecht*, C. DE VRIES te *Haarlem*, D. HOVENS en L. BOUMAN te *Leijden*, als aan P. VAN BERGEN te *Groningen*, gepaste aanſchrijvingen gedaan, om de oprichting der Departementen aldaar tot ſtand te brengen; zijnde dit van zulk een gewenscht gevolg, dat reeds in het begin van Grasmaand 1785, te *Amſterdam* een Departement tot ſtand

kwam;

kwam; wordende, nog vóór het houden der Eerste Algemeene Vergadering, ook een Departement te *Bodegraven*, onder opzicht van den Heelmeester DIRK STOOP, opgericht.

Nadat Burgemeesteren van *Edam*, in den tijd, tot Beschermers, en RYNDERT WYNGAARD, op den 26sten van Hooimaand 1785, door de Hoofdvergadering te *Edam*, tot Medebestuurer waren verkozen, en een en ander dit hadden aangenomen, wierdt de Jaarlijksche Vergadering, ingevolge een besluit op den 17den van Oogstmaand genomen, aldaar den 23sten van die maand gehouden.

De gezegde dag verschenen zijnde, wierd deeze Vergadering, welke als de eerste der Maatschappij moet aangemerkt worden, op eene aangenaame en eenigzins luisterrijke wijze gehouden.

Nadat de Leden, ten 10 uure des morgens, in de Kleine Kerk vergaderd waren, wierden Burgemeesteren, door de bestuurende Leden, ter Vergadering ingeleid, en dezelve door J. A. HOEKSTRA, als Voorzitter geöpend, met eene Redevoering: *over den oorsprong, voortgang, het nut en de voortreflijkheid der Kunsten en Weetenschappen.* Wordende deeze Redevoering voorafgegaan, tusschen beiden tweemaal vervangen, en besloten, door een orchest van 16 Muzijkanten, onder het bestuur van den Organist FEITSKORN. Na het houden van deeze Redevoering, vervoegden zich de Leden naar het zogenaamde *Prinsenhof* te *Edam*, om de werkzaamheden van dien dag aldaar voord te zetten.

Niet lang bleef *Edam* de zetel der Algemeene Vergaderingen. Om verscheide redenen wierdt de Meerderheid van Departementen en Leden, in den Jaare 1787, te raade, het Hoofdbestuur der Maatschappije na *Amsterdam* te verplaatzen. Zints dien tijd hieldt het Departement van *Edam* op, den rang van *Hoofd-Departement* te bekleeden: dewijl de Uitvoerende Magt thans wierdt opgedraagen aan eene Vergadering van acht Hoofdbestuurders, nevens eenen Penningmeester en eenen Sekretaris. Van de Hoofdbestuurders zouden jaarlijks twee aftreeden, de Penningmeester voor een onbepaalden tijd, en de Sekretaris, de eenige, welke eene jaarwedde trekt, voor zijn leeven worden aangesteld. De Eerw.

J. NIEUWENHUIZEN alleen, als eerste Oprichter, zou zijn leven lang aanblijven in het Hoofdbestuur. Van den algemeenen opgang der Maatschappije, welke in den voorleeden Jaare 1798 den titel van *de Bataafsche* heeft aangenomen, kan ten bewijze dienen het getal haarer Departementen, welke thans tot negenënveertig is aangegroeid, die, te zamen, 3478 Leden tellen.

Zie hier de naamen der Plaatzen, volgens den rang, in welken zij, geduurende dit loopende Jaar 1799, uit de onderscheidene Departementen, Afgevaardigden ter Algemeene Vergaderinge gezonden hebben. *Bodegraven*; *Zaandam*; *Amsterdam*, tweede Departement; *Dordrecht*; *Utrecht*; *Beverwijk*; *Hoorn*; *Leijden*; *Bergen op den Zoom*; *Stad en Lande*; *Leeuwarden*; *Koog en Zaandijk*; *Oudenbosch*, *Monnickendam*; *Gouda*; *Wijk bij Duurstede*; *Warmond*; *Waterland*; *Middelburg*; *Niedorp en Winkel*; *Purmerend*; *Paramaribo*; *Algemeen Departement*; *Haarlem*; *Sloterdijk*; *Heereveen*; *Den Haag*; *Edam*; *Blokzijl*; *Holwert*; *Dokkum*; *Zierikzee*; *Wormerveer*; *Wormer en Jisp*; *Marsum*; *Deventer*; *Schiedam*; *Vlissingen*; *Sneek*; *Amsterdam*, eerste Departement; *Franeker*; *Enkhuizen*; *Giethorn*; *Meppel*; *Zwolle*; *Tholen*; *Idaarderadeel*; *Cuinre*; *Rotterdam*. Al ware het dat deeze Maatschappij geen ander nut hadt voortgebragt, dan de verbetering van het Schoolwezen, op verscheide plaatzen ingevoerd, zou zij, alleen uit dien hoofde, als eene zeer voortreffelijke inrichting moeten beschouwd worden. Schoolen ontmoet men, in onderscheidene oorden en plaatzen, welke haare verbetering, of ook wel hunnen oorsprong, aan de mildaadige inrichting zijn verschuldigd. Gelukkig was de inval, welke het ontwerp aan de hand gaf, om, zonder de verpligting tot het betaalen der jaarlijksche toelaage, Schoolmeesters tot Honoraire Leden der Maatschappije aan te neemen, mids dezelve zich verbonden, in hun onderwijs zich te bedienen van de Boeken, door haar in 't licht gegeeven. Behalven dit mogen wij een ander voordeel niet onvermeld laaten. Wij hebben 't oog op de Werkjes van onderscheiden aart, van tijd tot tijd in 't licht gegeeven, veele van welke eene gepaste strekking hebben, om den

lees-

leeslust op te wekken, het verſtand met nutte kundigheden te verrijken, en in het hart een vuur van de edelſte gezindheden te ontſteeken.

MARGARETA VAN OOSTENRYK. Zie hier eene overneemenswaardige bijdrage tot het karakter der Prinſeſſe. MARGARETA, in de wandeling zig *Margo* noemende en genoemd wordende, ſchijnt, hoe ongunſtig zommigen van haar mogen oordeelen, met alle menſchelijke gebreken, een zeer geestige, verſtandige, letter- en kunstminnende Vorstin geweest te zijn, uit haaren aart, tot gul- en zagtheid overhellende, hoe zeer haar toon, als Landvoogdes, dikwijls klonk naar de ſnaaren, die haar, omringd van bedorven Hovelingen en booze Geestelijken, (welken zij niet genoeg, naar het ſchijnt, dorst wederſtaan,) van 'sKeizers wegen voorgeſpannen waaren. Met welk eene rondheid zij, die, in haar jeugd, het *bloemken Marguerite* gezegd wierdt (*), door onze Landzaten,

(*) Men weet dat de *Bloem*, dien wij *Madelieve* (misſchien voor *Maagdelieve*, zie KILIAAN) noemen, in de Franſche Taal den naam van *Marguerite* draagt; van waar, mooglijk, aan MARGAREET, in haare jeugd, de naam van *Bloem*, *edele en beroemde Bloem*, is gegeven, enz. zie *l. c.* en *Poëſies du xv Siecle pag.* 2. *pag*, 214. Dan, wie weet, of hier nog niet een bijzondere reden voor is. Een zeer geagt Schrijver, (ik meen PASQUIER *l. c. Liv.* 6. *f.* 587.) verhaalt, als een aanmerkelijk geval, dat, toen MARGARETE, aan KAREL DEN VIII. ondertrouwd, nog in *Frankrijk* wierdt opgevoed, zij, op zekeren nagt, gedroomd hadt zig te bevinden in een ruim Park, waar in een *Madelief* (*Marguerite*) geplant was, welkers bewaaring aan haar was toevertrouwd; doch dat, terwijl zij 'er ten zorgvuldigſte op paste, een ezel (*Asne*) gekomen was, die, na haar verſcheide ſchoppen gegeven te hebben, eindelijk de bloem hadt opgeſlokt. MARGAREET was, over dit gezigt, een tijd lang, zeer ontdaan geweest, en de Echtverbintenis tusſchen Koning KAREL met ANNE VAN BRETAGNE, zo wel als de te huis zending

ten, somtijds, wierdt aangesproken, kan onder anderen blijken uit de Latijnsche Voorreden, met welke GERARD VAN NIEMEGEN, aan haar, zekeren Geslagt-lijst van het huis van *Bourgondie*, en het leeven van PHILIPS, haaren bastaard Oud-Oom, opdroeg, en in welke hij zig dus uitlaat: „ ieder is edel, (zegt hij) onder de Christenen, zo dra „ hij, door onschuld, goedertierenheid en weldaadigheid, „ uitmunt, en die gaaven van Christelijken adeldom zouden, „ in U, helderer uitblinken, indien de valsche, kapdraagen- „ de, in 't wit en 't zwart gekleedde, Vleiers, van uw Hof, „ en teffens van uw oor geweerd wierden; die, om eigen „ voordeel, op 't gezag van uwen naam, hunne geweldena- „ rij, niet zonder bloedstorting ('t geen verschriklijk is om „ te zeggen) uitoeffenen. Indien ik deezen volgen wilde, „ moest ik (dus gaat hij voort) op den volgenden trant „ schrijven: Zie daar, doorlugte, vergode, MARGARETE! uwe „ moederlijke afkomst, die aan U niet meer roems, dan gij „ aan haar, bijzet. Aan U, die eens Konings en Keizers „ Dogter, Gemalin en Zuster van een Koning, Moeie van „ een Koning en Keizer zijt! en wat dies meer is. Maar „ mij dunkt, dat ik, eenvoudiger, liefderijker en meer naar „ waarheid, dus spreeke: Ge ontvangt hier, goedertierenste „ MARGARETE! uwe moederlijke oorsprong, die, zo ge de- „ zelve niet (gelijk ge doet) door weldaadigheid, zagtmoe- „ digheid en mildheid, versiert, U, eeuwig, tot schande zal „ verstrekken."

MA-

van MARGARETE zelve, was 'er kort op gevolgd. 't Verhaal van zoodanig een' droom, 't zij waar of valsch, maar, schielijk, onder 't Gemeen verspreid, en, door de gelijkheid in klanken van *Asne* en *Anne*, (naar de Fransche uitspraak) en van *Marguerite* met de *bloem* van dien naam, straks voor een Prophetie gehouden, kan der Vorstinne den bijnaam van *bloem* gegeven hebben; schoon dit, egter, een invallende gedagte is en niets meerder. Zekerder is het, dat zij met de Marguerite of Madelieven bloem op de penningen verbeeld wordt.

MARIE *van Bourgonje.* Om onze Leezers een denkbeeld te geeven van den ſmaak der vroegere tijden, en met welke kostbaare ſtaatelijkheden de geboorte van aanzienlijke perſonaadjen gevierd wierdt, zullen wij, uit VAN WYN, het berigt eener geloofwaardige Hiſtorieſchrijfſter volgende, de bijzonderheden vermelden, welke de ter waereldkomst deezer Gravinne vergezelden.

In één der Vertrekken, (zo ſchrijft VAN WYN) voor de Kraamvrouwe en het Kind afgezonderd, ſtondt een zeer groot Ledikant, met karmozijn ſatijn behangen, en verſierd met een zeer rijk Tapijt, waarop een groote zon van fijn gouddraad geſtikt was, (*brodè de fin or*) en, naar het welke, die Zaal de *Utrechtſche Kamer* (*la Chambre d'Utrecht*) genoemd wierdt, om dat, zo de Schrijfſter meende, die van *Utrecht* dit Tapijt den Hertoge PHILIPS geſchonken hadden. Men weet, dat die Vorst, in 't voorgaande jaar, zijnen Bastaard-Zoon DAVID in den Bisſchoplijken zetel hadt weeten te dringen; en dit kan een blijk opleeveren, hoe zeer thans ſommigen, in die Stad, hem beliefden; ja misſchien ook van den bloei des Tapijt-handels aldaar.

Maar, boven al, muntte uit het Kraamvertrek zelve. De Bedden waren gedekt met hermelijne Dekens, en deezen gevoederd met fijn paers laken. Men zag 'er, onder anderen, een zeer ruim *Buffet* (*Dresſoir*) met goud laken (*drap d'or Cramoiſy*) omhangen, op 't welk een groote menigte, niet alleen van goud en zilver Vaatwerk, maar ook van Kriſtal, met goud en edele geſteenten verſierd, wierdt gevonden. Van drie Confituur-Schaalen (*Drageoirs*), welken men hier onder telde, wierdt één op dertig, en een ander op veertig duizend Franſche Schilden (*Escus*) een aanzienlijke ſom, bijzonder ten dien tijde, geſchat.

Naauwlijks was de geboorte van MARIA in 's Hertogen Landen bekend, of men ſtookte vuuren, luidde klokken, en bedreef overal alle teekenen van vreugde.

Zij wierdt te *Brusſel*, in de Kerk van *Coudenberge*, gedoopt; werwaarts men uit het Paleis van *Charolois* trok en keerde, te voet, tusſchen twee rijen der *Brusſelſche* Schutterij, op eenerleie wijze gekleed, en met toortſen in de hand.

Honderd Hofjonkeren (*gentils Hommes de l'Hotèl*) gingen voor de Jonggeboorne uit, terwijl de slip van het Doopkleed gedraagen wierdt door BEATRIX *van Portugal*, gehuwd aan ADOLF *van Cleve*, Heer van *Ravestein*. JAN *van Bourgonje*, Graaf van *Estampes*, droeg de Waskaars; de Heer VAN RAVESTEIN zelve het Zout, in een overdekte Schaal, en ADOLF, hier gezegd *Monsieur de Gueldres*, Zoon van Hertoge ARNOUD VAN GELDER, (die dus toen reeds de vriendschap van PHILIPS zogt, met wien zijn Vader onëenig was,) de overdekte Bekkens; zo als men bij Doopplegtigheden, in die tijden, gewoon was. (*)

In de Kerk zelve, daar honderd Hofbedienden, (*Officiers de la Cour*) elk mede met een toorts in de hand, den trein afwagteden, en die geheel met Tapijten versierd was, hadt men, bij het Choor, een soort van Beddinge, (*Lict de careau de drap d'or*) opgerigt, die niet alleen met goud Laken, Hermijnen en andere kostbaare Stoffen was opgepronkt, maar gedekt met een schoon fijn Laaken, van Hollandsch Lijnwaad, (*beau fin drap de toilette de Hollande*) (†).

De

(*) Het draagen van de Waskaars, en van het Zout, wierdt de meeste eer gereekend. De Schrijfster teekent aan, dat aan ADOLF hier de rang, naar mening van sommigen, boven zijnen Oom VAN RAVESTEIN, hadt dienen gegeven te worden. 'Er was geen hof anders, daar de Ceremonie, tot in de kleinste zaken toe, aan zulke stipte regelen verbonden was, dan dat van *Bourgondien*. Sedert is die staatelijkheid, na 't huwelijk van MAXIMILIAAN met MARIA, in 't huis van *Oostenrijk* overgegaan, en langst bij den Spaansche tak gebleven.

(†) Ik teeken dit te meêr aan, om dat men 'er uitziet, tot welk een trap van aanzien dit Handwerk, hier te Lande, reeds was gekomen. Trouwens, reeds in 1396, schikte men in *Frankrijk*, ter verlossing van JAN VAN BOURGONDIE, Vader van onzen PHILIPS, en toen in den slag van NICOPOLI gevangen, den Turksche Sultan BAJAZET, eenige Geschenken toe, en, onder deezen, zeer dun-

De doopvont ſtondt mede onder een Pavillioen van goud Laken; en hier wierdt der toenmaalige rijkſte Erfgenaame van Europa, door den Aartsbisſchop VAN CAMBRAI, het Bondzegel toegediend: wordende ten Doop geheven door ISABELLE, Gemalin van PHILIPS, Grootmoeder van het Kind, begeleid door den Dauphin van *Frankrijk*, ſedert LODEWYK DE XI.; die, zijnen Vader ontvlugt, zig thans aan het Hof van *Bourgondie* ophieldt.

Nog teekent VAN WYN, aangaande het ontijdig einde van MARIA, het volgende aan, dat zij, eene liefhebſter zijnde van lichaamsoeffeningen, bijzonder van ſchaats- en paardrijden, zich op den elfden Februarij des Jaars 1482, tusſchen *Brugge* en *Dammen* ter jagt begaf, op een driftig Vrouwenpaard of Teller, wiens beugels, onder het ſnel rijden, van een ſprongen, waardoor de zadel los; en MARIA agterover ſchoot, nederkomende op een zwaar ſtuk hout, met dat gevolg, dat zij, aan de lendenen, eene zo zwaare kwetzuur bekwam, dat er, naa verloop van zes weeken, de dood op volgde. Haar lichaam wierdt te *Brugge*, het hart, volgens haare uitdrukkelijke begeerte, te *Antwerpen* begraaven.

Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegſels* enz.

MARIA DE II. Van wegen de naauwe betrekking, welke deeze voortreffelijke Vrouwe, door haar Huwelijk, weleer tot de Nederlandſche Gewesten heeft gehad, vindt dezelve geene onvoegzaame plaats in onze Verzameling. Het uitmun-

dunne en kostbaare *Hollandſche* en *Kamerijkſche* Lijnwaaten (*Linei panni* Hollandici *et Cameracenſes, valde tenues et pretioſi*) volgens MEJER. *Annal. Flandr. f. m.* 214. Ik moet egter bekennen, bij FROISSART, dien hij aanhaalt, het woord *Hollandsch* niet gevonden te hebben, maar alleen *fines blanches toilles de* REIMS. Immers zo lees ik in de fraaie uitgaave van 1518, welke ik gebruike, en aldaar 4 *vol. f.* 56. *Vſo.*

muntend karakter, welk de volgende leerzaame bijzonderheden ten toon ſpreiden, doet mij te meer daartoe beſluiten. Zij was de Dochter van JACOBUS DEN II, eerst Hertog van *Jorck*, en daarna Koning van *Engeland*, en wierdt gebooren in het paleis van *St. James*, op den tienden van Bloeimaand des Jaars 1662. Schoon de Koning haar Vader, die ten tijde haarer geboorte ſlechts Hertog van *Jorck* was, eenige geneigdheid vertoonde voor den Roomsch-Katholijken Godsdienst, en haare Moeder daar van openbaare belijdenis deedt, wierdt MARIA nogthans in den Proteſtantſchen Godsdienst opgevoed. Den ouderdom van volle zestien jaaren hadt zij nog niet bereikt, toen zij in den echt wierdt vereenigd met WILLEM DEN III, Prinſe *van Oranje*, op den vijftienden van Slagtmaand des Jaars 1677. Kort naa de voltrekking haars huwelijks, ſtak zij met haaren Gemaal na *Holland* over, daar zij elf jaaren woonde, te weeten tot in Sprokkelmaand des Jaars 1689, wanneer zij na *Engeland* terug keerde. Van elders is het bekend, wat aanleiding gaf tot deeze reize: de afkeer naamlijk der *Engelſche* Natie van JAKOBUS DEN II, en haare wensch om deszelfs Dochter MARIA den throon te doen beklimmen. Op den twaalfden dag der ſtraks genoemde Maand kwam zij te *Whitehall*, en wierdt 's anderen daags voor Koningin van *Engeland* uitgeroepen. De Opperheerſchappij, de Kerkopperhoofdigheid en het gezag over alle eigendommen en goederen aan de Kroon behoorende, deelde zij gelijklijk met den Koning haaren Gemaal; doch het beſtuur en de uitvoerende magt berustten alleenlijk in den Koning, ingevolge van een Verdrag, bij het beklimmen van den Throon aangegaan. In 't vervolg, nogthans, maakte het Parlement eene Akte, behelzende, dat, geduurende des Konings afweezigheid, de Koningin de zelfde magt in Regeeringe en uitvoeringe zou bezitten. Diensvolgens bediende MARIA zich van deeze magt, zo dikmaals de Koning uitlandig was, en ſtelde hem dezelve wederom in handen, zodra hij in het Rijk wederkeerde.

MARIA bezat alle de hoedanigheden van lichaam en geest, welke aan haaren hoogen rang voegden; op haar mogt het zeggen van SUETONIUS worden toegepast: *Omnes Mariæ cor-*

po-

poris animique Virtutes, quantas nemini cuiquam contigisse satis constat. Haare ingetogenheid was zodanig, als haarer waardigheid en het gewigt der zaaken, welke zij behandelde, betaamde. Bij andere gelegenheden, egter, bezat zij eene inneemende openhartigheid, die allen, welke toegang tot haar hadden, bewoog, met eene betaamelijke vrijmoedigheid te handelen. Zij was een geslagen vijandin van alle dubbelhartigheid, en gelijk zij niemand wilde misleiden, vermijdde zij ook zorgvuldig alle gelegenheden, die anderen in de verzoeking konden brengen om haar te misleiden. Spotagtigheid van aart kon zij in zich zelve, noch in anderen, dulden; zij beschouwde het als wreed en barbaarsch, zich te vermaaken, ten koste van anderen, en uit de dwaasheid of rampen der naasten gelegenheid te zoeken om zijne geestigheid en vernuft te toonen. Een verstandig Schrijver merkt aan, dat zij alle de bevalligheden van haare eigen, en alle de grootheid van ziel van onze Sexe bezat. Indien zij de *Zenobiaes* en andere Heldinnen der oudheid niet navolgde, de reden hiervan was, geen gebrek aan moed; maar omdat zij van verstand was, dat zodanig een rol haare Sexe niet voegde. Veel werks maakte zij van het leezen van Godgeleerde Boeken, en hadt bijzonderlijk groote agting voor de Geschiedenis der Kerkvergaderinge van *Trente*, door FRA PAOLO geschreeven. Het leezen der Geschiedenissen in 't algemeen was haare geliefde oeffening; doch bovenal van de Geschiedenis van haar eigen land, als meest geschikt om haar eene meenigte van heilzaame lessen en onderrigtingen aan de hand te geeven. Bij zekere gelegenheid vraagde zij aan den beroemden Bisschop BURNET, haaren Vriend, waarom de Koning, haar Vader, zo zeer gebeeten was op JURIEU, een bekend Fransch Schrijver van haaren leeftijd! BURNET antwoordde, dat dit voornaamlijk aan JURIEUS scherpen schrijfstijl te wijten ware, hebbende hij, onder anderen, zeer onbetaamelijk gesprooken van MARIA, Koninginne van Schotland; waardoor hij een blaam gebragt hadt over allen, die uit deeze Vorstin gesprooten waren. De Prinses MARIA hervatte hierop, dat JURIEU niet te beschuldigen was, indien 't geen hij van Koninginne MARIA hadt geschreeven, overeen

kwam

kwam met de waarheid. Op welke rondheid zij deeze fraaie algemeene aanmerking, eener Vorſtinne waardig, liet volgen: „ Dat, indien de Vorſten (de kwaade naamlijk) in de daad „ zodanig waren, als de Geſchiedſchrijvers hen vertoonden, „ zij dusdanig eene (ſtrenge) behandeling wel verdiend had- „ den; als mede dat dezulke, die hunne voetſtappen volg- „ den, moesten verwagten, eveneens te zullen behandeld „ worden; dat de waarheid ten langen laatſte moest aan den „ dag koomen, en dat zij dezulke, voor wien zij niet voor- „ deelig was, te minder ſpaarde, naar gelang zij langer was „ in bedwang gehouden; dat het maar een geringe ſmart „ was, in hunne waare gedaante aan de waereld voorgeſteld „ te worden, in vergelijking der weezenlijke onheilen, wel- „ ke zij met eigen handen anderen berokkend hadden." Zij geloofde dat alle Vorſten zulke Geſchiedenisſen, als de geheime Geſchiedenis van PROKOPIUS, moesten leezen: omdat, ſchoon deeze Geſchiedſchrijver misſchien de dingen een weinig verzwaard, en op eene onhebbelijke wijze geſchreeven hadt, zij, nogthans, uit dusdanige Geſchiedenisſen konden zien, wat, naastdenkelijk, de waereld van hun zeggen zoude, wanneer zij door vreeze voor hunne magt niet meer weerhouden wierdt. — Zij beminde de Dichtkunde, en wist 'er wel over te oordeelen; en zij waardeerde haar te hooger, naar gelang derzelver onderwerpen van meer aangelegenheids waren. Zij beſteedde veel meer tijd aan leezen en letteroeffeningen, dan de zulken konden gelooven, die niet wisten, hoe veel zij zich in haar Kabinet gewoon was op te ſluiten: want nimmer verzuimde zij, om eenigerhande reden, de bijzondere en openbaare Godsdienstoeffening. Nog meer tijds zou zij der Letteroeffeningen hebben toegewijd, hadt niet een zeker ongemak, waar mede zij van tijd tot tijd aan de oogen gekweld was, haar genoodzaakt, haaren lust hieromtrent te bedwingen. Haare oogenblikken van uitſpanninge beſteedde zij zeer aangenaam aan het beöeffenen der Bouwkunde en het beplanten van een geliefden Tuin. — Gelijk zij de goedertierendſte onder de Vorſtinnen was omtrent haare Onderdaanen, dus was zij ook de inſchikkelijkſte der Vrouwen jegens haaren Echtgenoot, en de beste der Mees-

te-

teresſen ten aanzien van haare Dienstboden; ook wierdt nimmer eene Meesteres meer gevreesd en bemind. Het voldeedt haar niet dat zij zelve met goedwilligheid en Godsvrugt begaafd was, maar zogt ook de zelfde deugden in te boezemen aan allen, die de eere hadden van met haar te verkeeren: voornaamlijk de zulke, welke onder haar bijzonder opzigt ſtonden. Merkwaardig is het, dat zij een voorraad van goede Boeken liet brengen op die plaatzen, daar de Wagt gehouden wierdt, opdat zij, die niet onmiddelijk in dienst waren, den tijd nuttig mogten doorbrengen. De verbetering der zeden ging haar zeer ter harten. 's Daags vóór haar overlijden hoorde men haar zeggen, dat hoewel zij weinig hoope hadt, de zeden haarer onderdaanen te zullen hervormen, zij, nogthans, beſlooten hadt, in haar aangevangen werk te volharden, en dat nimmer iets in ſtaat zijn zou, haar daar van af te trekken; dat zij niet zou nalaaten, alles te beproeven 't geen daartoe konde dienen, en haar ontwerp voort te zetten, hoe langzaam en ongevoelig deszelfs vorderingen ook zijn mogten. — Weldaadig was zij in de grootſte uitgeſtrektheid; zij nam alle gelegenheden waar om de zulken, die gebrek leeden, of zich op de eene of andere wijze in verlegenheid bevonden, te hulpe te koomen. Duizenden van menſchen ondervonden dagelijks de uitwerkzels haarer mededeelzaamheid; nimmer deedt eene Vorſtin onder de Christenen zo veele liefdegiſten, met minder vertooning. Wat aangaat de zaaken van Regeeringe in 't algemeen, haare naauwkeurigheid om zich op de geſtelde uuren in den Raad te vervoegen; haar geduld in de gehoorgeevingen; haare zagtmoedigheid in het geeven van bevelen; haare ingetogenheid in het ſpreeken; haare getrouwheid in beloften; haare toegeeflijkheid, wanneer zij iemand op eenen misſlag agterhaalde; haare vaardigheid in het beloonen; haare naarſtigheid in het geeven van ordres; haare gereedheid in het hooren van den raad, dien men haar gaf; en het naauwkeurig berigt, welk zij aan den Koning haar Gemaal deedt: alle deeze deugden blonken in haar zo luiſterrijk uit, en gingen met zo veel wijsheids gepaard, dat zij geene haarer pligten verwaarloosde, en

dat niets in haast, verward, of met ongeduld, bleek verrigt te zijn.

In den Jaare 1690 nam MARIA, voor de eerste maal, het bewind der zaaken in handen, terwijl de Koning haar Gemaal zich in *Ierland* onthieldt, om dat Rijk zijner heerschappije te onderwerpen. Geduurende dit bewind van MARIA hadt de *Engelsche* Vloot, die onder het bevel stondt van den Graave VAN TORRINGTON, het ongeluk van verslagen te worden door de *Franschen*: eene gebeurtenis, bekwaam om de Koningin voor altoos een tegenzin tegen het Rijksbestuur te doen opvatten. Doch zij betoonde, te deezer gelegenheid, een groot geduld en eene volkomene onderwerping aan den Godlijken wille, zonder eenige bekommernis over het toekoomende. En hoewel de luisterrijke overwinning, in *Ierland* bij de *Boyne* behaald, en de behoudenis van den persoon des Konings, die, door een Kanonschoot, eene wonde aan zijn been hadt ontvangen, het toneel een weinig deedt veranderen, en de zaaken van *Engeland* in een anderen toestand bragt, de Koningin bleek des niet veranderd te zijn; zij betoonde daarover veel vreugde, doch met dezelfde bedaardheid. Het tweede jaar van haar Rijksbewind voltooide de te onderbrenging van geheel *Ierland*, hoewel men geringe hoop gehad had op een zo goeden uitslag. Zij viel niet af in de aanmerkingen, welke zij over deeze gebeurtenissen maakte. „ Onze heirmagten, zeide zij, schee„ nen elderen geducht te zijn, zo ter Zee als te Lande, en „ wij hoopten op deeze of geene gebeurtenis, welke be„ slissende zijn zoude; alleenlijk vreesden wij, dat in *Ierland* „ onze magt niet groot genoeg zijn zoude, om aldaar eenen „ Veldtogt te doen, welke van den Oorlog een einde zoude „ maaken. Maar de oogmerken der Voorzienigheid verschil„ len zo zeer van de verwagtingen der menschen, dat 'er „ niets aanmerkelijks is voorgevallen, behalven in *Ierland*, „ van waar wij weinig of niets verwagten."

Naauwlijks was de Koningin, in den Jaare 1692, aan het roer van Staat gezeten, of *Engeland* zag zich gedreigd met eene landing en inval der vijanden; doch tegenwind hieldt de Vloot der *Franschen* in hunne havens op, begunstigde de

ver-

vereeniging van de Schepen der *Engelschen* en hunner Bondgenooten, en hij liep niet om, voor dat hij medegewerkt hadt tot het behaalen der roemrijkste overwinninge, welke *Engeland* ooit bevogten heeft; en die geenen, welke eenen inval in dat Rijk doen wilden, hadden, daarenboven, het akelig schouwspel voor oogen, van hunne beste Schepen te zien verbranden. De tijding deezer blijde gebeurtenisse vernam de Koningin met dezelfde bedaardheid, met welke zij voorheen den Hemel met de donkerste wolken bedekt gezien hadt. Even donkere wolken scheenen zich aan de lucht te verzamelen, geduurende haar Rijksbewind in den Jaare 1693, door den ongelukkigen uitslag van den slag van *Landen*. Het volgende jaar was het laatste, dat MARIA aan het bewind der zaaken de hand sloeg. Toen scheen de Zon des geluks veel klaarder over *Engeland*. De *Engelsche* legermagten te Lande overtroffen die der vijanden in getal en sterkte; zij hadden op dezelve verscheide aanzienlijke voordeelen behaald; terwijl de Vlooten zich verzekerden van de heerschappije, niet alleen van de Zeeën aan *Engeland* grenzende, maar ook van den geheelen Oceaan en der Middellandsche Zee. In dezen bloeienden staat stonden de zaaken, met de hoop op eenen gelukkigen uitslag in het toekoomende. De toebereidzels tot den volgenden Veldtogt wierden met allen vlijt en spoed gemaakt, wanneer het der Voorzienigheid behaagde, *Engeland* van een zijner waardste panden te berooven, door deszelfs doorluchtige Koningin uit dit leven weg te rukken. Onverwagt wierdt MARIA overvallen van de Kinderpokjes, die binnen weinige dagen een einde aan haar leeven maakten, op den zevenden van Louwmaand des Jaars 1695, des morgens ten een uur, in het drie en dertigste jaar haars ouderdoms. Niet alleen in *Engeland*, maar zelfs in de *Vereenigde Gewesten*, wierdt zij, om haare uitmuntende deugden en voortreffelijke hoedanigheden, van grooten en kleinen, oprechtlijk betreurd. De Koning, haar Gemaal, was zo getroffen van haaren dood, dat hij verscheiden weeken buiten staat was, om zich met zaaken van gewigt bezig te houden. Van haare Godsvrugt en gelaatenheid in haar uiterste, vinden wij een berigt in de Geschiedenisse van Bisschop BURNET, die

haar van nabij kende, veel met haar, zo in *Engeland* als in *Holland*, hadt omgegaan, en in wien zij een ongemeen vertrouwen ſtelde. Van dit vertrouwen vinden wij een merkwaardig voorbeeld, door den Bisſchop zelven verhaald. Op zekeren tijd, terwijl zij zich nog in den *Haage* onthieldt, voor dat zij den *Engelſchen* throon bekiom, haar gevraagd hebbende, wat zij dagt, dat de Prins haar Gemaal zijn zoude, wanneer zij eens Koningin van *Engeland* wierdt? bragt hij haar, zonder veel moeite, tot het beſluit. „ Dat zij „ zich vergenoegen zou met den naam van Koninginne, dat „ zij den Prinſe den naam en het gezag van eenen Koning „ zou doen opdraagen, en dat zij, volgens de les der Schrif„ tuure, hem, als haaren Man, in allen gehoorzaam zijn „ zou, zo hij haar, als zijne Vrouw, beminnen wilde." Prins WILLEM was zeer in zijnen ſchik met dit beſluit, hetwelk de Prinſes, naderhand, in BURNETS tegenwoordigheid, hem verhaalde. „ Hij was," zeide hij, op een anderen tijd, tegen iemand, „ nu negen jaaren getrouwd geweest, zonder „ dat hij het hart gehad hadt, om de Prinſes te brengen op „ een ſtuk, welk BURNET, in éénen dag, hadt weeten af te „ handelen."

Geduurende haare ziekte, en toen alle hoop reeds verlooren ſcheen, verklaarde Koning WILLEM aan BURNET, met traanen in de oogen, dat hij, van den gelukkigſten Menſch, die hij geweest was, het elendigſte ſchepzel, dat 'er op aarde was, zoude worden; dat hij, geduurende hun huwelijk, niet een éénig gebrek in haar ontdekt hadt; en dat zij verdienſten bezat, welke niemand dan hij zelve konde kennen. — Koningin MARIA was van eene meer dan middelmaatige grootte, bezat eene aangenaame en deftige houding, een inneemend voorkoomen, fraaie en regelmaatige trekken, en eene bloozende koleur.

MARTINET, (JOHANNES FLORENTIUS) wierdt geboren op den twaalfden Junij des Jaars 1729, te *Deurne*, in de voormaalige Meierij van *'s Hertogenbosch*, alwaar zijn Vader het Leeraarampt onder de Hervormden bekleedde, doch, toen zijn Zoontje den ouderdom van ſlegts tien jaaren bereikte,

dee-

deezer waereld overleedt. Toen vertrok onze JOHANNES, met zijne Moeder, na *'s Hertogenbosch*, alwaar hij eerst op de Taalen, en vervolgens, onder de Hoogleeraaren te dier Stede, zich op hoogere Weetenſchappen toeleide. Het Hoogeſchool te *Leijden* ontving hem vervolgens, als een veelbeloovenden Jongeling, die zich, in het beoeffenen van allerlei takken van Weetenſchappen, die met zijn toekomend beroep in betrekking ſtonden, tot een bekwaamen Euangeliedienaar vormde. MUSSCHENBROEK onderwees hem in de Wijsbegeerte, en JOHANNES ALBERTI in de Godgeleerdheid. In den Naazomer des Jaars 1752 wierdt MARTINET, onder de Klasſis van *Peel* en *Kempeland*, tot Proponent aangeſteld. Drie en een half jaar, evenwel, verliepen er, voordat hem een beroep wierdt opgedraagen; van welk lang verwijl de reden moet gezogt worden, deels in het groot getal Poponenten, 't welk, ten dien tijde, eenige honderden beliep; deels, omdat de Leerlingen van ALBERTI, toenmaals, niet in den besten reuk waren, immers minder gezogt wierden dan die van andere Hoogleeraaren, wien de naam van zuivere Rechtzinnigheid naaging. Dien tusſchentijd, egter, bragt MARTINET ledig noch nutteloos door. Zijner overheerſchende zucht tot de Wijsbegeerte bot vierende, en vooral op de beoeffeninge der Natuurlijke Hiſtorie zich naarſtig toeleggende, beklom hij, in de Maand Meij des Jaars 1753, den trap van Meester in de Vrije Kunsten; verdeedigende, bij die gelegenheid, in 't openbaar, eene Verhandeling over de Ademhaaling der Inſekten (*Disſertatio Philoſophica Inauguralis de reſpiratione Inſectorum*). Naa verloop van gemelde tijdvak, wierdt MARTINET als Leeraar beroepen, in de Maand Meij des Jaars 1756, te *Gellekum* en *Rhenoij*, twee Dorpjes, niet verre van *Leerdam*. Hier vertoefde hij tot in de Maand October des Jaars 1759, wanneer hij na *Edam* vertrok; eene gewenschte verplaatzing, als die hem nader bragt bij zijne vrienden, die hij nu reeds in merkelijken getale telde. Vier jaaren laater tradt hij in 't huwelijk met MARIA MARGARETA VAN OSSENBERCH, eene Dogter van zeer goeden huize. Met veel lof bediende hij de *Edamſche* Gemeente, zestien jaaren lang, wanneer hij na *Zutfen* vertrok, op ſter-

ken aandrang en door bewerking vooral van den Heere VAN DER CAPELLEN, *Heere van Dorth*, Burgemeester dier Stad.

Geduurende zijn verblijf te *Rhenoij* en te *Edam*, nam MARTINET in zijn huislijk opzigt en onderwijs eenige Jongelingen, bij welke 's Mans naagedagtenis nog heden in zegening wordt bewaard. Van zijne verbaazende vorderingen in de kennis der Natuurlijke Historie gaf hij eene proeve, in het Antwoord op de Vraage van de Hollandsche Maatschappij der Weetenschappen te *Haarlem*, luidende: „ Wat er tot dien „ tijd toe over de Natuurlijke Historie van ons Vaderland „ geschreven ware? Wat er nog aan dezelve ontbrak? En „ welke de beste wijze ware, waarop die Historie zou die„ nen geschreven te worden?" De tweede of zilvere Prijs was het Eerloon diens arbeids. In den Jaare 1779 verkoos hem die Maatschappij tot haar Medelid, en bewees hij aan dezelve, behalven zijne eigen opstellen, geen geringen dienst, door het vervaardigen van een omstandig Register op de achttien eerste Deelen haarer uitgegeeven Verhandelingen. Dat Register toont aan den opslag des oogs, dat niemand van alle de Leden zo veele bijdragen tot die Verhandelingen, als MARTINET, heeft geleverd. Twee Verhandelingen munten onder dezelve uit: de eene over het *opdoemen van zee en land, en diergelijke verschijnzels*; de andere over *het wier der Zuiderzee*. Geen wonder dat ook andere Geleerde Genootschappen een Man van zo veele kunde en vermaardheid aanzogten en het Lidmaatschap opdroegen! In het Jaar 1780 verkoos hem het *Zeeuwsche Genootschap der Weetenschappen, te Vlissingen*, en in den Jaare 1787, het *Bataafsch Genootschap van Proefondervindelijke Natuurkunde, te Rotterdam*, tot Medelid. Eene Verhandeling over het *Grond-ijs*, het eerstgenoemde Genootschap toegezonden, was, evenwel, de eenige vrugt van dit tweevoudig Lidmaatschap. Zeer onverwagt overleedt MARTINET. Herhaalde toevallen van beroerte hadde zijn denk- en spraakvermogen merkelijk geknakt. In de hoope op eenige beternisse hadt hij, in de Maand Junij des Jaars 1795, zich na *Amsterdam* begeven, om er de kragt der Elektrische bewerkingen te beproeven. Gehuisvest bij zijne Vriend, den Makelaar A. HUSKUS, naadat hij

een

een gerusten nacht hadt doorgebragt, zittende aan zijn ontbijt, overviel hem, onder het steeken van een stukje broods in zijn mond, zijn oude kwaal, die in een slaapziekte uitliep, en, naa vijf dagen, een einde aan zijn leven maakte, in den ouderdom van ruim zevenenzestig jaar.

Werkzaam, bijkans zonder voorbeeld, was MARTINET; daar van kunnen getuigenis draagen de Schriften, door hem zelven opgesteld, of door hem in 't licht gegeeven. Wij zullen ze opnoemen. *Kerkelijke Historie der Waldensen*, 1765, vermeerderd en verbeterd herdrukt in 1775. *Katechismus der Natuur*, waar van het eerste Deel in den Jaare 1777 het licht zag; een werk, dat, in verbaazenden opgang, naauwlijks ooit zijn weêrgaê hadt, en niet slegts in het *Hoogduitsch*, maar ook, gelijk men stellig heeft verzekert, in *Noord-Amerika*, in het *Engelsch* is overgezet. — *Zeemans Handboek.* — *Historie der Wereld.* — *Geschenk aan de Jeugd*, waaraan zijn Vriend en Amtgenoot A. VAN DEN BERG, nevens hem, gearbeid heeft. — *Vaderlandsch Huisboek.* — *Verhandelingen en Waarneemingen over de Natuurlijke Historie van het Vaderland.* Andere Schriften, door MARTINET uitgegeven of vertaald, draagen de volgende titels: *Anonymi Observationes in passionem Jesu Christi.* BOWERS, *Historie der Pausen*, de twee laatste Deelen. — De Werken van FLAVIUS JOSEPHUS in 't Nederduitsch. — JOHAN CAREL PALIER, *Leerredenen over de Heidelbergsche Catechismus.* — F. DODDRIDGE, *tien Predikatien.* — W. LEERHMAN, *Pligten van een Euangeliedienaar.* enz.

Zie *Levensberichten van* J. F. MARTINET, *door* A. VAN DEN BERG.

MAURICIUS, (JAN JACOB) hadt tot Vader een geweezen Roomschgezinden Priester, doch die, vervolgens, tot de gezinte der Hervormden overging, en tegen de begrippen zijner voormaalige Geloofsgenooten verscheide Werkjes schreef. In den Jaare 1693 geboren, bekleedde onze MAURICIUS eerst den post van Commis bij den Hollandschen Raadpensionaris

IZAAK VAN HOORNBEEK, wierdt vervolgens Pensionaris van *Purmerend*, daarna Resident der Algemeene Staaten te *Hamburg*, en eindelijk Gouverneur-Generaal van *Suriname*. Geduurende de negen jaaren, welke hij den laatstgemelden post bekleedde, ondervondt hij eene afwisseling van onaangenaamheden, door de bewerking van lieden, welke hem een ongenegen hart toedroegen, en zijn bestuur, in allerlei manieren, zogten verdagt te maaken. Bijkans bezwijkende onder den last der plaagerijen, verzogt hij, in den Jaare 1751, verlof, om na het Vaderland terug te komen, alwaar hij, tot genoegen zo wel van 's Lands Staaten, als van de Vergaderinge der Societeit van *Suriname*, zich in zulkervoege verdeedigde, dat hij van den aangewreeven blaam vrijgesproken, en daarenboven met een allerloflijkst Getuigschrift wierdt verëerd. Zedert leidde MAURICIUS een amptloos leeven, der Dichtkunde toegewijd, van welke hij, ten allen tijde, veel werks gemaakt hadt. Hij overleedt, in hoogen ouderdom, op den eenentwintigsten Maart des Jaars 1768. De volgende fraaie Dichtkundige Werken zijn de vrugten zijner penne: *de Lijdende Heiland*; *Gezangen op Zee*; *Dichtlievende Uitspanningen*; *Onledige Ouderdom*; *Regtsgeleerde Uitspanningen*; behalven verscheide Toneelstukken, van welke de SESOSTRIS meermaalen, met toejuiching, ten *Amsterdamschen* Toneele gevoerd is.

MAURITS. Op het verhaal van den Heer J. WAGENAAR, en, uit dien Historieschrijver, door ons overgenomen, Deel XXII. bl 302, dat 's Graaven Jaarwedde, bij zijne benoeming tot Hoofd van den Raad van Staaten, gesteld wierdt op twee duizend ponden van veertig Grooten ter maand, ontmoeten wij, bij den Heer VAN WYN, eene uitbreidende aanteekening, welke hier verdient ingevuld te worden, om meer dan ééne reden, welké den Leezer gereedlijk zullen in 't oog vallen. De Historie van WILLEM DEN I. kan hier uit tevens eenig licht ontvangen. VAN WYN schrift aldus. „Buiten die Wedde, wierdt ook de Hofhouding van den Graave, volgens eene Ordonnantie op dezelve gemaakt, voor reekening van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht* genomen, en, in 't be-

begin, op omtrend dertig duizend guldens 's jaars begroot. Men onttrok zig ook aan 's Vorſten Weduwe en Kinderen niet; nopens welk ſtuk ik een oogenblik zal ſtil ſtaan, te meer, daar dit punt mij voorkomt, bij onze Schrijveren, eenigzints ſpaarzaam behandeld te zijn.

„ 't Is bekend, dat de dikwijls onvermijdlijke kosten, ten dienste van den Lande, door ORANGE gemaakt, zijne groote verliezen in dien dienst geleden, zijn talrijk Huisgezin, rijklijke Hofhouding en ongeldzugtigheid, 's Vorſten Boedel met ſchulden overladen hadden. Dan de Staaten, met naame die van *Holland* en *Zeeland*, welken nevens die van *Friesland* en *Utrecht*, de kosten der Begraafnisſe voor hunne reekening namen, toonden al rasch, hoe zeer zij de gedagtenis zijner Doorlugtigheid, ook in deszelfs Nageſlagt, wilden eeren, niet zonder kosten van den Lande, voor zo ver, naamenlijk, de ſobere toeſtand der Kasſe zulks gedoogde. Zij hadden, kort voor 's Prinſen overlijden, aan deszelfs Gemalinne eene pillegifte, ten behoeve van haren onlangs gebooren Zoone FREDRIK HENDRIK, toegezegd, beſtaande in eene losrente van vier en twintig honderd ponden, jaarlijks, tot veertig grooten het pond, waarin *Holland* agttien, *Zeeland* zes honderd ponden, zoude dragen, en van welke gifte, eerstdaags, de behoorlijke en gezegelde brieven zouden overgeleverd worden, welk laatſte egter nog niet gevolgd was. Dan, twee dagen voor de begraafnis van 's Lands Vader, beſloot men in *Holland* tot die bezegeling, die nog wel eenigen tijd, maar niet de betaaling, marde, even als *Utrecht* mede, tot zes honderd guldens 's jaars, aan lijfrenten, beſlooten hadt. 't Bleef hier niet bij. Daar die van het Sterfhuis, door de Schuldeisſcheren, telkens lastig gevallen, zig zelven, zo met opzigt tot deezen, als tot het gaande houden der Hofhoudinge, niet redden konden, en ook de Vorſtinne Weduwe zig aan de Staaten van *Holland* vervoegd hadt, met verzoek, om Bewindsluiden in den Boedel te ſtellen, tot de aankomst der Bloedvoogden, namen de Staaten die zorge op zig, en begrijpende dat de uitgaave van het Sterfhuis diende te worden verminderd, en op zodanig eenen voet gebragt, dat, gelijk zij ſpraken, „ de eere van het Hof

„ ende van de Staten geconserveert mochte werden, met „ goedt contentement van de Gemeente," stelden zij, behalven drie Bewindslieden, nog vier andere Leden, uit den hunnen aan, ten einde, met die van *Zeeland* en *Utrecht*, een nieuw plan van Hofhouding, zo wel voor de Prinsesse, als voor den Graave MAURITS, te beraamen. Ook wierdt de Wedde van wijlen zijne Doorluchtigheid, tot den 1 van Herfstmaand des Jaars 1584 verlengt, en kwam men, op aandrang der Hofmeesteren, den Boedel te gemoete, met eene somme van agttien duizend guldens; laatende wijders nog eene somme van negen of tien duizend guldens, uit 's Lands Kasse, volgen, met vooruitzigt van verdere betaaling voor de Kooplieden, (*Levriers*), die goederen aan het Sterfhuis geleverd hadden. Dan, daar die Kas zelve zeer slegt voorzien, en met de lasten van den oorlog zwaar gedrukt was, besloot men, de gelden, welken tot voldoening van agterwezen, aan eenige Edellieden, en andere hoogere en laagere Bedienden, moesten worden uitgereikt, alvoréns men dezelven konde afdanken, niet te neemen tot laste van den Lande, maar, daar toe, aan den Boedel te verstrekken eene somme van zeven duizend guldens, voor welke de Stad *Geertruidenberg*, die bij zijne Doorluchtigheid, voor gelijke somme, wel eer, in pandschap was genomen, zou worden afgelost. Ook hadt men, ter afdanking als boven, de Bewindhebbers van 't Sterfhuis, op hun verzoek, gemagtigd en toegestaan, eenig zilverwerk, van 't welk deezen eene lijst hadden overgegeven, te mogen verkoopen, of doen smelten; als mede de Tapeetserijen, Lijnwaateu en verdere bederflijke Goederen, ten overstaan van twee of drie Wethouders der Stad *Delft*, ter hoogster markt te doen verkoopen; van welke goederen egter bij gevolg, bijzonderlijk de kleederen zijner Doorlugtigheid uitgeslooten wierden, die, ter onderhandsche verkoop, tot dienst der Schuldeisscheren, wierden gepriseerd. Dit alles belette niet, dat eenigen der laatstgemelden, de roerende goederen, voor den Verkoop, bekommerden; doch de Staaten gelastten 't Hof van *Holland*, „ tot eere van den Lande „ ende Sterfhuyze voorn." deze luiden voor Kommissaris-

sen

ſen te doen verſchijnen, zonder over deeze zaak openlijk te doen pleiten.

„ Langs deezen weg, wierden de zaaken, allengskens en op eene gevoeglijke en min kostbaare wijze, geregeld, en hier uit kwam ſtraks de Ordonnantie voort op de Hofhouding van MAURITS, van welke ik boven gewaagde, en waar bij ik hier alleenlijk zal voegen, dat de Staaten van *Holland*, op het verzoek van dien Graave, om de Hoofd-Officieren van zijn huis te benoemen, hunne Gemagtigden gelastten „ de „ vootſz. Hooft-officieren ende andere te ſtellen, reguard „ nemende, dat deſelve, is 't mogelyck, genomen mogen „ werden uyt de Provincien, tot onderhoudt van den Staet „ van ſyne Genade contribuerende, in alles bequaem ende „ geſchickt zynde." Daar de Staaten thans als Voogden handelden, ſtelden zij mede aan, „ die van den Raede ende „ Reeckeningen, ende den Theſaurier in 't Hof van ſyne „ Excellencie."

„ Wat de Princesſe Weduwe betreffe, ſchoon men haar, na 's Prinſen dood, twee kamers op 't Hof, voorzien „ *ende* „ *getappiſſeert na hare qualiteyt*," ſchijnt te hebben aangewezen, met vrijheid om alle haare roerende en onroerende goederen, weder tot zig te neemen, behaagde *Holland* haar in kort minder dan voorheen; 't zij dan dat zulks aan 't misſen van haaren, in dit Gewest verloorenen Gemaal, of aan eenen, haares inziens niet genoegzamen onderſtand, of aan andere redenen, te wijten ware. Zeker is het, dat zij, reeds op den 12 van Herfstmaand des Jaars 1584, den Gemagtigden uit de Edelen en Steden, die, bij 't vertrek der Staaten, ter voorziening op alle voorvallende zaaken, te *Delft* gebleven waren, door twee Hofmeesteren, liet aandienen, hoe zij op Saturdag toen eerstkomende, van meeninge was zig naar *Vliſſingen* te begeeven, de Staaten voor alle gunst en vriendſchap bedankende. De Gemagtigden deeden haar, wel terſtond verzoeken de reize uit te ſtellen, tot de bijeenkomst der Staaten zelve, welke op den 20 daar aan, ſtondt in te vallen; maar daar de Vorſtin, des niettegenſtaande, liet boodſchappen, bij haare gedagten te blijven, en ten dien einde ook bij de algemeene Staaten affcheid te zullen neemen,

begaven zij zig, in perſoon, bij haare Doorlugtigheid, en verkreegen met veel moeite 't uitſtel, 't geen zij verzogt hadden. De Staaten hierop in den *Haage* koomende, benoemden eenigen uit hun ligchaam, om der Prinſesſe voor te draagen, hoe zeer zij verlangden, dat haare Doorlugtigheid zig, voor eerst, in *Holland* bleeve ophouden, en voortginge „ de *vyf Kinderkens* van zyne Excellentie bij haar te hou„ den ende te doen inſtrueeren, mits dat, tot onderhoudt „ van dezelve vyf kinderkens, volgen zouden de twee duy„ zent guldens 's jaars, by die van *Hollant* ende *Zeelant*, „ tot pillegave, Juffw. ELISABETH, op den doop, belooft." En op dat wijders de Vorſtin daadlijk eenige middelen mogte hebben „ tot onderhoudt ende Hofhouding, deedt men haar „ teffens aanbieden, tot dien einde, te zullen doen volgen „ de ſes duyzent ponden van veertigh grooten, haer, tot „ vereeringe, op de inkomſten dezer Landen, geaccordeert." Toen egter ook deeze bezending ſlegts ten antwoorde terug bragt, dat haare Doorlugtigheid, „ niet tegenſtaende haer„ luyder vermaningen, verſocht ende ge-inſteerd hadde, om„ me naar *Zeelandt* te mogen vertrecken, ten minſten voor „ den tyd van een maendt ofte ſes weecken, ende dat *met* „ *haer kindeken*" (FREDRIK HENRIK) „ ende d'andere kleyne „ kinderen, midts dat, daernae, hare Excellencie met de „ voorſz. kinderkens, belooſt heeft, wederom in *Hollandt* te „ koomen," begrepen de Staaten een' nieuwen aandrang te moeten maaken. Zij beſlooten dan, door hunne Afgevaardigden, 't gedaan verzoek te doen herhaalen, maar voegden 'er nu de volgende woorden bij, „ ende ingevalle haare Ex„ cellencie, evenwel, daer op ſal inſiſteeren, omme, voor „ denſelven tyd, te mogen vertrecken met de kinderkens, „ ſullen hetſelve, voor ſoo veel als hare Excellencie aengaet, „ mogen conſenteeren, *mids dat de kinderkens in Hollandt* „ *blyven mogen.*" Uit welk laatſte niet weinig blijkt, hoe zeer men zig hier aan deeze kinderen, en 't gevaar, 't geen dezelven, buiten *Holland*, van den vijand konden loopen, liet gelegen liggen. De Vorſtin ondertusſchen, mooglijk voorziende, hoe, bij verdere weigering, de ernst der Staaten, en tevens eenig ongenoegen tusſchen dezelven en haare perſoon,

kon-

konde rijzen, vera derde toen van gedagten, en, „ aanmer-
„ kende der Staten gunſt ende faveur," nam aan, met der
woon in *Holland* te blijven; waar op haar, van Staatswegen,
„ omme voor het eerſte te mogen hebben middelen van
„ Hofhouding," terſtond eene Ordonnantie verleend wierdt
van drie duizend ponden, tot veertig grooten 't pond, in
mindering der zes duizend ponden, haar, in zodanig geval,
toegezegd. De goederen haarer Doorlugtigheid, naar *Zeeland*
reeds overgevoerd, wierden toen naar *Leijden* gebragt, al-
waar zij eenigen tijd haar Hof hieldt, zo als wijlen haar
Gemaal ook, in vroegere dagen, gedaan hadt. Nog kort te
vooren was zij egter van *Leijden* afkeerig geweest, door-
dien de Predikant HAKKIUS, aldaar openlijk gepredikt hadde,
dat het jongſte onheil, zijner Doorlugtigheid overkoomen,
moest worden aangemerkt als eene ſtraffe Gods, over deszelfs
Huwelijk met eene Franſche Prinſesſe en den pragtigen doop
van FREDRIK HENDRIK; ook hadt zij hier over den Staaten
haar beklag gedaan, die de zaak in handen der Regeering
geſteld hadden, en haar nu van de noodige Meubilen, ten
bedraage van omtrend twee duizend ponden, deden voor-
zien, mits zij zig ſchriftelijk verbondt, dezelven, volgens
daar van gemaakte lijsten, bij haar vertrek, weder ter hand
te zullen ſtellen aan Burgemeesteren van *Leijden*, die met
den aankoop waren belast geweest. Uit zekere nog aanwezi-
ge Brief der Staaten van *Holland*, aan den Heere VAN CHAS-
TILLON, één' der naastbeſtaanden van de Vorstinne, ſchijnt
niet duister te blijken, dat deeze zig haarer zaake aangetrok-
ken, en den Staaten in haar voordeel, geſchreeven hadt;
ook blijkt, onder anderen, uit dit ſtuk, dat haare Doorlug-
tigheid, door wijlen den Prinſe, nog aan eene ſomme van
agt, elders lees ik zes, duizend ponden verlijftogt was, te
beuren uit deszelfs goederen, in *Holland* gelegen."

Zie hier, uit den zelfden Schrijver, eene lijst der voordee-
len, welke, bij manier van ſchaêvergoedinge, aan Prinſe
MAURITS, naa het ſluiten van het Beſtand met *Spanje*, wier-
den toegelegd; en een berigt daar nevens, hoe het Huis van
Naſſau, in 't algemeen, daarbij niet vergeeten wierdt. Al-
dus luidt de opgave.

„ Aan

„ Aan MAURITS wierdt toegelegd:

Voor eerst; „ *het dubbeld* van deszelfs *politicque Tractement*, als *Stadholder* ende *Capitein generaal* (*);" zullende zijn voor *Holland f* 30160:- 's jaars.

Ten tweeden; eene ſom van *honderd twintig duizend gulden* 's jaars, ten laste der Bondgenooten, en ter vergoeding zijner „ *militaire Tractementen, dependeerende van den Capitteynſchappe generael, — te velde ende daer buyten*;" — waar onder ook behoorden brandſchattingen, verbeurdverklaaringen en andere voordeelen, uit de beden, domeinen en geestelijke goederen ſpruitende, die, bij 't Beſtand, weder aan de Algemeene Staaten ſtonden te koomen.

Ten derden; eene rente van *vyf en twintig duizend gulden* 's jaars, *erfelyk*, *purelyk*, en losbaar tegen den penning twintig.

Ten vierden; hadt *Holland*, ter algemeene Staatsvergadering, voorgeſlagen, om den Prinſe, bij eene behoorlijke *Commisſie* ende *Inſtructie*, op te draagen het „ *Gouvernement ende Capiteynſchap Generaal van alle de vereenigde Nederlanden*;" 't geen egter door *Vriesland*, *Overijsſel*, *Groningen* en *Ommelanden* wierdt tegen gehouden, en dus nu even min als in den Jaare 1589, gelukte.

Voorts wierdt FREDRIK HENRIK beſchonken, in plaats zijner wedde van *Generaal der Kavallerij* en andere voordeelen, met

(*) Men was het, ondertusſchen, over de betaaling der *politique* Tractementen, zo voor MAURITS, als Graave WILLEM LODEWYK, Stadhouder van *Vriesland*, onder de Bondgenooten, niet eens. *Holland* en *Zeeland* wilden dit ten laste der bijzondere Provintien, over welke zij Stadhouders waren, brengen; doch anderen meenden, dat het, op reekeninge van de Generaliteit, moest koomen; en ſchoon men over de zaak zelve, dat is de verdubbeling van Wedde, eens wierdt, was men het niet zo ras nopens de wijze van betaaling, en MAURITS klaagde, nog in 't begin van 't volgend jaar, over de wanbetaaling, welke hier uitſproot.

met *vyf en twintig duizend gulden* 's Jaars; ook wierdt hem, nevens zijne Vrouwe Moeder, in eigendom, gegund de huizinge in 't Noordeinde, of jegenswoordig, zoo gezegd, *oude Hof*, in den *Haage*.

WILLEM LODEWYK, Stadhouder en Kapitein-Generaal van *Friesland*, wierdt, in zijne *politique* wedden, mede verdubbeld, en zijne *militaire* op *zes en dertig duizend gulden* 's jaars, gebragt.

Nog wierdt de Prinsesse Weduwe, LOUIZE DE COLIGNY, behalven, als ik zeide, met de wooninge van 't Noordeinde in den *Haage*, begiftigd met eene inkomste van *f* 20000:- 's jaars, in plaats van *f* 15000:-, welke zij tot nu toe hadt getrokken. Aan de Vrouwen Dogteren van Prinse WILLEM I., bij CHARLOTTE VAN BOURBON, wierdt, voor haare vaderlijke goederen, eene erfrente van *f* 6000:- bevestigd, en aan EMILIA, Prinsesse van *Portugal*, volle Zuster van MAURITS, eene van *f* 3500:.

Eindelijk, wierdt ook FILIPS WILLEM, Prins van Orange, met eene somme van *vyf en twintig duizend guldens*, eens, beschonken.

Dit alles begreep men te moeten doen ter „ *danckelyke* „ *erkentenisse van de gedane diensten*," zo „ *van zyne Prin-* „ *selyke Excellentie*" (WILLEM I.) „ *hoogloffelycker memorie*," als „ *van zyne Excellentie*" (MAURITS) „ *zelfs*" enz. De laatstgezegde was 'er zo van getroffen, dat hij, naauwlijks van dit Besluit verstendigd, zig, in persoon, ter Algemeene Staatsvergadering bezag, zijnen dank betuigde, en 'er bij voegde, „ *dat hy, met gelycke affectie, het Lant, by suc-* „ *ces van den trefues, sou dienen, gelyk hy gedaen hadt,* „ *by den oorloge, ende begeert dat hare E. Mo. souden wil-* „ *len gelouen, dat de difficulteyten, die hy in de sake van* „ *den trefues heeft gemaect, alleene hebben gestrect voor de* „ *conservatie van den Lande, ende nyet tot eenich ander* „ *eynde.*"

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

MAXIMILIAAN VAN EGMOND. Slegts ter loops, omdat wij er toen niets meer van wisten, hebben wij, Deel XIII. bl. 199, aangaande deezen telg van het doorluchtig Geslagt, waaruit hij was gesproten, aangeteekend, „ dat hij zeer onver„ wagt overleedt." De merkwaardige omstandigheden, zedert, ons desaangaande, ter kennisse gekoomen, verdienen hier vermeld te worden. „ MAXIMILIAAN VAM EGMOND, Graaf van Buuren, gaf, *na eene zonderlinge ziekte van niet meer dan vier dagen*, zittende en gekleed, den geest." Een Fransch Schrijver, van de zestiende eeuw, heeft dit afsterven breeder verhaald, en hoe zeer men hem, somtijds, met voorzigtigheid leezen moet, en zijn verhaal van dien aart is, dat men, voor en na dien tijd, meer soortgelijke gevallen ontmoet, is het egter zeldzaam genoeg, om hier ter neder te stellen, bijzonder daar het een persoonaadje raakt, tot wien en zijn geslagt de *Nederlanders* zulke naauwe betrekking hadden. De zaak dan droeg zig, volgens BRANTOME, in dezer voege toe. MAXIMILIAAN, 't zij door sterk drinken, ('t geen ten dien tijde zeer in zwang was, en waar aan hij niet gewoon was zig te onttrekken) of, door een ander toeval, schielijk aangetast en te bed gestort zijnde, binnen *Brussel*, kondigde ANDRIES VAN WEZEL, (*Vezalius*) Lijf-artz van den Keizer, hem aan, dat, zo de regels van zijne konst niet faalden, hij, binnen vijf of zes uuren, sterven moest; hem daarom raadende, zijne zaaken te beschikken. De Graaf, zonder zig te ontzetten, zondt terstond om zijne twee voornaamste Vrienden, den Kardinaal VAN GRANVELLE, en den Graave VAN AREMBERG, maakte zijn' uitersten wil en nam het ouwel. Dit verrigt zijnde, gaf hij last hem uit het bedde te tillen, van 't hoofd tot de voeten in 't harnas te steeken, en, in zijn best gewaad, met de orde van 't Vlies om den hals, op een' zetel, te draagen naar de groote zaal van 't huis, waar in hij zig bevondt, ('t geen dat van GEASBEEKE was) en werwaarts veele, aanzienlijke en andere, luiden t'zaamgevloeid waren, om hem, die men nu, door geheel *Brussel*, verhaalde, dat zo spoedig sterven moest, het laatst vaarwel te zeggen. In de zaal gekoomen, liet hij allen, waar onder zijne meêr en mindere Bedienden, tot zig naderen, sprak

ze

ze vriendelijk aan, beval ze den Kardinaal en den Graave VAN AREMBERG, lei hun eenige gedagtnisſen toe, reikte hun de hand en eischte, daar op, den rijkverſierden Beker (*Godet*), die hij, in zijne vrolijke gastmaalen, gewoon was te gebruiken. Midlerwijl een verhaal van zijn leeven en 's Keizers gunstbewijzen, jegens hem, gedaan hebbende, gaf hij het orden-teken van den Vlieze aan AREMBERG over, om het zelve den Keizer te behandigen, en door twee zijner Edelluiden zig de armen doende ondersteunen, dronk hij den laatſten teug, ter eere van KAREL DEN V., deszelfs weldaaden roemende, en verklaarende, nimmer, hoe zeer daar toe aangezogt, het gezigt van zijnen Meester gekeerd, noch met de Proteſtanten gedronken te hebben. Toen, zig haastende, om GRANVELLE en AREMBERG ook voor den jongſten dienst te danken, nog eens de omſtaande Hop- en Edelluiden vaarwel zeggende, en VEZALIUS omhelzende, geboodt hij, dat men hem weder te bedde zou draagen, en gaf, onder 't nederleggen, den geest. Zijn ſterfdag wordt vermeld op den 23 van Wintermaand des Jaars 1548, 's morgens om vier uuren. In *Friesland*, daar hij Stadhouder was, wierdt zijn overlijden plegtig gevierd.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

MAXIMILIAAN VAN OOSTENRYK. Op het voetſpoor van den kundigen WAGENAAR, verhaalden wij, Deel XXII. bl. 381., hoe deeze Aardshertog, ter gelegenheid der afkondiginge van zeker Plakaat, van het meer en meer inkruipend gezag der Hollandſche Graaven een aanſtootlijk voorbeeld gaf, doordien men, aan het ſlot van hetzelve, de volgende, *in de ooren der Landzaaten ongemeene uitdrukking*, las: „ Want alzo „ belieſt het ons dat geſchiede;" en in 't Fransch: *Car ainſi nous plaist il eſtre faict.* Bij den kundigen VAN WYN ontmoeten wij eene Aanteekening, hem, door eene onbekende hand, toegezonden, welker overneeming wij der moeite wel waardig oordeelen. Zij dient, om 's Lands Geſchiedenisſen

toe

toe te lichten. De aanmerking is van den volgenden woordlijken inhoud:

„ Offchoon wij de doorwrogte Kundigheid in de Gefchiedenisfen onzes Vaderlands van den Grooten WAGENAAR bewonderen, zij het ons egter vergunt, in deze ftelling, van zijn Edele te verfchillen, en van de gedagten, waar in hij ftondt, dat men aan deeze Koninglijke fpreekwijze, hier te Lande, toen ter tijd, nog gansch niet gewend was, aftewijken; daar wij zullen tragten te doen zien, dat, wel verre men hier aan ongewoon zoude zijn, integendeel, al van veel vroeger tijden, deeze fpreekwijze gebezigd is.

„ *Car ainfi nous plaift il, & voulons eftre fait.* Deeze taal, als het hoogst en Souverain Oppergezag aanduidende, hebben de Koningen van *Frankrijk*, in haare Wetten en Statuten, volgens de meening der Geleerden, alreeds in de 14 Eeuw gevoerd; en het is, kort daar op, van verfcheide gekroonde hoofden nagevolgd, voornamentlijk van die geenen, welken uit Franfchen Bloede gefprooten, naderhand, als Hertogen en Princen regeerden.

„ De Schrijver fpreekt, hier ter plaatfe, van een Edict van Keizer MAXIMILIAAN (Keizer KAREL'S Grootvader), 't welk ftrekken moest ter oprigting van een Admiraliteits-Collegie, om al wat het Zee-wezen betrof, daar door te bevorderen; dit Edict nu, ten Jaare 1487 gegeeven, wierdt met deze Koninglijke fpreekwijze beflooten.

„ Al van veel vroeger tijd was men, hier te Lande, gewoon, de Keizerlijke Statuten en Edicten, aan welker ftrikte nakooming den Wetgever veel gelegen was, met dit teken van Souverain gezag te bekragtigen; ook hebben de Graaven van *Holland*, in welker boezem het Souverain gezag berustede, van de vroegfte tijden af, reeds deezen fpreektrant aangenomen.

„ Offchoon fommige Schrijvers, voor al ten opzigte van PHILIPS *van Bourgonje*, bijgenaamd *de Goede*, het zeer euvel neemen, dat hij deeze fpreekwijze, in navolging zijner Voorzaten, gebruikt heeft, die hem daarom van trotsch- en opgeblazenheid jegens zijne Onderzaten, befchuldigen.

„ Dan,

„ Dan, wat hier ook van zijn mooge, zeker is het, dat men, al van veel vroeger tijden, dan van PHILIPS *den Goeden*, gewoon was de Koninglijke Edicten, met die spreekwijze, te bekragtigen. Men vindt van Hertog JAN VAN BRABAND, JACOBA VAN BEYEREN, Gravinne van *Holland*, in huwelijk hebbende, vermeld, dat hij, op den 25 Februarij ten Jaare 1424, HENDRIK VAN EYK tot zijn Jagermeester aanstelde, en deszelfs Commissiebrief met deze woorden bekragtigde: „ *Zonder yet dair jegens te seggen of te doen, in eenigerwys, of meer beuels van ons dair af te verbeyden; want ons dat alzoo belieft, ende gedaen willen hebben.*"

„ Wat anders betekenen de woorden van WILLEM DEN V., Graaf van *Holland*, ten Jaare van 1347, als hij zegt: „ *Want dit onze wille is?*" Zo heeft ook de Vrouw van Graaf WILLEM, toen zij, door de krankzinnigheid van haar Man, te raade was geworden, Graaf WILLEMS Broeder, Hertog AELBRECHT, uit het Keizerrijk te ontbieden, alle Edelen, Steden, en Onderzaten van *Holland* gebooden, des Hertogs regeering voor wettig te erkennen, en hem den Eed van hulde en trouw te zweeren. „ *Wy versoeken*, (zegt zij) *ende uiterlyk begeeren, onzen lieven Broeder — te ontfangen over haren Ruwaarde; — want sulx onse wille ende meyninghe is.*"

„ Ja, zelfs in zaaken van het alleruiterst gewigt, — in zaaken daar de Regeering en het beslier der Landen mede gepaard ging, was men gewoon, zig van deze spreekwijze te bedienen. Wanneer Hertog JAN VAN BRABAND, en deszelfs Vrouw JACOBA, het geheele Graafschap *Holland*, met deszelfs Oppergezag, bij wijze van overeenkomst, aan JAN VAN BEIEREN overdroeg, en deszelfs Onderzaten hem hulde en eerbied beval te bewijzen, bekragtigde hij die overdragt met deze woorden: „ *Want dat onse wille is.*"

„ En daalen wij af tot die tijden, waar in men, langer weigerig den hals onder het Spaansche juk te krommen, de wapenen tegens den bloeddorstigen ALBA had opgevat, dan zullen de Registers van Staat ons leeren, dat de Grondlegger der Bataafsche Vrijheid, WILLEM DE I., met onderling overleg der Staaten, in een Placaat, op den 29 November ten Jaare 1579 vastgesteld, 't welk alle gemeenschap met den

Hertog VAN ALBA ten ſterkſten verboodt, dezelve koninglijke Spreekwijze gebezigd heeft, „ *Want ons alzoo belieft.*" (*)

„ En waar in verſchilt doch die wijze van ſpreeken met de vorige, welke WILLEM I., Stadhouder, den 3 Maart ten Jaare 1573 gebruikte, en welke in de Registers van *Holland* gevonden wordt. „ Dat alle Leenmannen der Graeflykheyt hem, als Gouverneur Generaal, den Staeten 's Lands van *Hollant* ende het Gemeene beſte den behoorl. Eedt van getrouwigheyt doen tegen de Tiranneye van den Hartogh VAN ALBA hunne Leenen van nieuws verheffen, — op verbeurte der Leenen. — „ *Want onſe intentie ende begeerte ſulcks is,*" en ten Jaare 1579, „ *Want zulcks is onſe ernſtighe Wille ende begeerte.*"

„ Deze ſpreekwijze, voor zo verre 't de eigentlijke woorden betreft, heeft naderhand, toen de Staaten, na de afzweering van PHILIPS DE II., op haarlieder eige Souverain Gezag de Placaaten uitgaven, wel eenige verandering ondergaan, doch de zin der woorden is daarom dezelve gebleeven. In den Jaare 1580, vindt men een zagter Spreekwijze door de Staaten gebruikt, bij SIMON VAN LEEUWEN. „ *Want de Staten dunckt zulck.*"

„ Deeze zagtere, of liever min harde, benaming verandert egter den wil en de meening der Hoge Wetgevers niet; want die zelve Staaten hebben, naderhand, die koninglijke Spreekwijze, die KAREL DE V. en PHILIPS DE II. eigen waren, meest al-

(*) Extract uit 't Register der Reſolutien van Holland, ten Jaare 1572. 1574 *fol.* „ *En ten eynde niemandt daar van ignorantie hebbe, — Soo laſten, en ordonneren Wy u den inhoude van deſen te publiceeren, alomme binnen de Steden, en de Vlecken van den Lande en Graeffſchappe van Hollandt, ons toegedaan zynde; — beveelende voorts alle Officieren, ende Magiſtraten, dat ſy het inhouden van deſen volkomen en agtervolgen, voor ſoo veel hun aangaan magh, zonder daar inne te gebruycken eenigh faveur, gunſte, ofte diſſimulatie.* Want ons alzoo belieft."

altijd, en met alle nadruk, gevoerd. „ *Uyt onser rechter Wetenschap, volkomen macht, ende Souveraine Authoriteyt.*" Tegenwoordig is deze Spreekwijze de generaalste, „ *Want de Staaten zulks ten diensten van den Lande hebben geoordeeld nodig te zyn*" of „ *te behooren,*" of „ *hebben goed gevonden en verstaan,*" en gelijkfoortige bewoordingen."

Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegsels* enz.

MEERSCH, (ABRAHAM ARENT VAN DER) geboren te *Amersfoort*, op den tweeëntwintigsten Februarij des Jaars 1720, hadt tot Vader ARENT VAN DER MEERSCH, tot Moeder PETRONELLA HEUVELINGH. Zijn Grootvader, ABRAHAM VAN DER MEERSCH, en Overgrootvader, ARENT VAN DER MEERSCH, beide aanzienlijke Kooplieden te *Amsterdam*, behoorden tot de Gezinte der Doopsgezinden. Het Geslagt, uit *Vlaanderen* afkomstig, was, om de vervolgingen, ter zaake van den Godsdienst, derwaarts geweeken. De nog vroegere Voorzaaten waren uit de *Valdensen* afkomstig, en reeds in de twaalfde Eeuw bekend. De vermaarde VAN DER MEERSCH, zo beroemd in de jongste *Brabantsche* beroerten, was voortgesprooten uit eenen tak des Geslagts, welke der Roomsche Kerke was blijven aankleeven. Eerst oefende zig onze VAN DER MEERSCH, in de Latijnsche taale, te *Amersfoort*, doch sedert te *Amsterdam*, naa dat zijne Ouders zig, metter woon, derwaarts hadden begeeven. In het zeventiende Jaar zijns ouderdoms wierdt hij een leerling van J. J. WETSTEIN, Hoogleeraar aan het Remonstrantsche Kweekschool, als mede van JACOBUS PHILIPPUS D'ORVILLE, Hoogleeraar aan het Doorluchtig School in die Stad. Vervolgens genoot hij de lessen, in de Godgeleerdheid, van den Remonstrantschen Hoogleeraar JOANNES DRIEBERGEN. Den ouderdom van twintig jaaren hadt hij nog niet bereikt, toen hij tot den Predikdienst bekwaam verklaard, en onder het getal der Proponenten wierdt aangenomen. Een jaar lang, volgens eene wet der Remonstrantsche Societeit, dezelve ten dienste gestaan hebbende, wierdt VAN DER MEERSCH, te *Hazerswoude*, beroepen, alwaar

hij, in de maand Januarij des Jaars 1742, zijnen dienst aanvaardde. Weinig minder dan negen jaaren bekleedde hij hier het Leeraarampt. Geduurende dien tijd gaf hij verscheiden proeven van zijnen werkzaamen aart. Onder het waarneemen van zijn beroep, vertaalde hij verscheiden Werken uit het Engelsch, als WARBURTON, *Godlyke zending van Mozes*; SHARP'S *Predikatien*; LARDNER, *Geloofwaardigheid der Euangelie-Geschiedenissen*, en, nevens den Heer KORNELIS WESTERBAAN, een gedeelte der *Algemeene Historie*; doch inzonderheid, waar mede hij, bij deskundigen, geenen geringen lof behaalde, de *Kerkelijke Geschiedenissen* van EUSEBIUS, uit het Grieksch. Van de Aantekeningen, met welke VAN DER MEERSCH dit werk verrijkte, plagt een der best bevoegde Regteren, wijlen de groote VENEMA, met ongemeenen lof te gewaagen. Van *Hazerswoude* na *Delft* verroepen, vervaardigde VAN DER MEERSCH, geduurende zijn zesjaarig verblijf aldaar, wederom verscheide fraaie vertaalingen, en schreef, daarenboven, een Verdeedigschrift voor de Remonstranten, waar in hij dezelve tragtte te zuiveren van den aangewreevenen blaam, als of de aanslag, op het leeven van den Stadhouder Prinse MAURITS, in den Jaare 1623, voornaamlijk, uit hunnen boezem ware voortgekoomen. Intusschen overleedt de Remonstrantsche Hoogleeraar JOHANNES JACOBUS WETSTEIN, en wierdt VAN DER MEERSCH beroepen, om, aan het Kweekschool te *Amsterdam*, den post van Hoogleeraar in de Wijsbegeerte en fraaie Letteren te bekleeden. In de maand November des Jaars 1756, aanvaardde hij dien post, met eene Redevoering over de *Vrijheid van 's Menschen ziel*. Vijf jaaren laater tradt hij in 't huwelijk met ADRIANA VAN LIMBORCH, dogter van den Heere FRANS VAN LIMBORCH, Advocaat-Fiskaal en Prokureur-Generaal der Domeinen van *Holland* en *Westfriesland*; wiens Grootvader eene dogter van den vermaarden REM EGBERTSZOON BISSCHOP in huwelijk hadt gehadt. In een voorgaanden Echt was de huisvrouw van VAN DER MEERSCH gehuwd geweest aan den Heere JOANNES VAN DER CRAGHT, Raad en Pensionaris te *Delft*. De Hoogleeraar JAKOBUS KRIGHOUT, in den Jaare 1767, door Lichaamszwakheden, zig genoodzaakt vindende, afstand te doen van zijnen

post;

post, gaf VAN DER MEERSCH, ſedert, onderwijs, niet alleen in de Wijsbegeerte en Kerkelijke Geſchiedenisſen, maar ook in de Godgeleerdheid; tot dat hij, in den Jaare 1771, van een gedeelte diens arbeids ontheven wierdt, door den geleerden DANIEL WYTTENBACH. De Godgeleerdheid en de Kerkelijke Hiſtorien hielden hem, ſedert, alleen onledig. Intusſchen gaf hij, van tijd tot tijd, een en ander, min of meer uitgebreid Geſchrift, in het licht, doch altoos met verzwijging van zijnen naam. Dus vervaardigde hij eene nieuwe uitgave van de bekende Verhandelingen over de Verdraagzaamheid van de Heeren LOCKE, NOODT, BARBEYRAC en DRIEBERGEN, verrijkt met eene Voorrede, of liever Verhandeling, van zijn opſtel, *over de Vrijheid van Godsdienst in den Burgerſtaat. De Hiſtorie der Remonſtranten*, op den naam van JACOB REGENBOOG in 't licht gegeeven, was voornaamlijk de vrugt van 's Hoogleeraars arbeid. Ook hadt hij eene ſterke hand in het vervaardigen der Boekbeoordeelingen, in de *Algemeene Bibliotheek* geplaatst. Voorts onthaalde hij, nu en dan, een uitgeleezen gezelſchap van kundige Vrienden, in Winter avonds voorleezingen, op Verhandelingen over gewigtige onderwerpen. Boven en behalven dit alles, nam hij, ſints het Jaar 1759, nevens de gewoone Leeraars der Remonſtrantſche Gemeente, verſcheiden Predikbeurten waar, meestal, met een ongemeenen toeloop van toehoorderen van allerlei Gezintheden. VAN DER MEERSCH overleedt op den dertienden April des Jaars 1792, in den ouderdom van ruim tweeënzeventig jaaren. Zijne Echtgenoote was, eenigen tijd vroeger, hem door den dood ontvallen.

MELDER, (GERARD) op den zeventienden April des Jaars 1693 gebooren, heeft inzonderheid een beroemden naam verworven, door zijne bedrevenheid in het Miniätuurſchilderen; te meer, dewijl hij deeze kunst, genoegzaam, zonder eenig onderwijs van Leermeesteren, zich eigen hadt gemaakt. De voornaamſte aanleiding daar toe hadt hij gekreegen, door het copiëeren van ſchoone Miniätuuren der beroemde Italiaanſche Kunſtenaresſe ROSALIBA, welke hij van THODORUS WILKENS, die dezelve uit *Italie* hadt medegebragt, gekogt hadt.

Door het vlijtig beſtudeeren van deeze, en door herhaalde poogingen, agter 't geheim der kunst gekoomen zijnde, ondernam hij eenige Schilderijen van ROTTENHAMER, den Ridder VAN DER WERF, DOUW, en anderen, in Miniätuur te brengen. Hij ſlaagde daar in gelukkig, en verkogt zijne ſtukken voor hoogen prijs. In den zelfden ſmaak ſchilderde hij eene menigte Pourtraiten van aanzienlijke Perſonaadjen, onder anderen van den jongen Prins van BADEN DURLACH, van den ouden Prins van HESSEN PHILIPSTHAL, en van verſcheide Grooten van diens hofgezin. Intusſchen hadt MELDER een zeer voordeelig huwelijk aangegaan, in den Jaare 1728, met MARGARETA VAN SCHALKWYK à VERDE. Het ſchilderen om loon liet hij hierom eerlang vaaren, en begaf zig, in den Jaare 1735, metter woon na *Utrecht*, alwaar hij, tot zijnen dood toe, gewoond heeft.

MENNO SIMONS. Naa 't geen wij, omtrent deezen Kerkhervormer en diens navolgers, reeds vermeld hebben, willen wij, uit YPEY, het volgende Artikel overneemen, dienende, deels ter verbeteringe, deels ter uitbreidinge van onze berigten. In den Jaare 1496, te *Witmarſum*, geboren, daar hij ook Pastoor geweest was, verliet hij, in den Jaare 1536, den Roomſchen Godsdienst. MENNO SIMONS, allengs overtuigd geworden zijnde van de dwaalleer der Roomſche Kerk, was te gelijk zeer ingenomen geworden tegen den Kinderdoop. Hij had dien in de Schrift gezocht, maar er geen' grond voor gevonden. Hij had de Schriften van LUTHER, van BUCER en BULLINGER geleezen, maar was ook daar door niet van gevoelen veränderd. Hij ſtemde in 't ſtuk van den Doop volkomen overëen met de *Wederdooperen*. En na een naauwkeurig onderzoek, viel hij deezen ook toe in hunne *draaglijke*, als mede in hunne *Zwingliaanſche*, gevoelens, welken in 't bezonder het beter deel dier Sekte omhelsde. Voor het overige toonde hij zeer ſterk zijnen afkeer van hunne ongerijmde leeringen, welken wij met den naam van grove dwaalingen beſtempeld hebben. Zo ſterk was zelfs zijn afkeer er van, reeds van 't begin zijner bekeering af, dat hij elk en een iegelijk ernstig tegen deeze dwaalingen waarſchouwde,

de, en met de muitzuchtige voorſtanders derzelven eeten noch drinken wilde. Hij ſchreef tegen hen eene vrij ſcherpe Verhandeling, zijnde de tweeëntwintigſte in zijne Werken, en gaf die uit ongeveer het Jaar 1536. Ook die gevoelens, welken hij van de *Wederdooperen* overnam, werden door hem beſchaafd en verzacht, zulker wijze, dat ze eene veel beter gedaante kreegen. Deeze gevoelens, dus verbeterd, verbond hij met de leer, die van de *Proteſtanten* in 't algemeen beleeden werd. Dus doende konde men tusſchen het ſtelſel der Godgeleerdheid van hem, en dat van de *Lutherſchen* en *Hervormden*, weinig onderſcheids beſpeuren. En nu kwam hij met zijne Leer openlijk voor den dag, en predikte alöm. De zaak, waarvan wij hier gewaagen, ſchijnt zich dus toegedraagen te hebben. Een zeer groot aantal *Wederdoopers*, en wel het beste deel, beſtondt uit verſcheide Gemeenten, waarvan ééne geſticht was door twee Broeders, OBBE FILIPS en DIRK FILIPS, iets voor het Jaar 1536. Dezelve ſchijnt voornaamlijk in *Groningerland* gebloeid, maar zich ook in *Friesland* en *Oost-friesland* uitgeſtrekt te hebben. Deeze Gemeente was het, bij welke MENNO SIMONS zich vervoegde. In deeze Gemeente werd hij van OBBE FILIPS herdoopt. En van deeze Gemeente werd hij tot Bisſchop aangeſteld te *Groningen*. Dit gebeurde in het Jaar 1537. OBBE en DIRK FILIPS waaren dus wel eigenlijk de ſtichters van de Sekte der *Mennonieten*, maar MENNO werd de man, die dezelve aan 't bloeijen hielp, en haar dat aanzien bezorgde, 't welk zij onder de Onroomſche belijders van het Kristendom gekreegen heeft. Zodra MENNO het vertrouwen zijner Geloofsgenooten gewonnen had, ſloeg hij handen aan het werk, en het gelukte hem, zijn geheel Bisdom te hervormen. Hij voerde eene veel beter Godsdienstleer in, dan tot nog toe van zijne Gemeente beleeden was. Alles wat zij te vooren omhelsd had, werd door MENNO's onderwijs veel bevalliger, veel zuiverer, en met den geest van het Kristendom veel overëenkomſtiger. En dus doende verſchilden de leden van MENNO's uitgebreide Gemeente, zeer weinig van de *Lutherſchen* en *Hervormden*. Ook werden van MENNO uitgebannen alle deugdlooze en anders gevoelende *Wederdoopers*, die zijn

Kerkgenootschap zouden kunnen ontluisteren: ingevolge waar van, alle zijne aanhangers zich als stille en vreedzaame burgers gedroegen, en naderhand, door begunstiging van WILLEM DEN I., en zijnen Zoon MAURITS, hier in de *Nederlanden* openlijk geduld werden. Daar het grootste gedeelte der *Wederdooperen* ook het beste gedeelte was, nam, door 's mans tusschenkomst, het kleinste en slechtste gedeelte zodaaniger wijze af, dat binnen weinige jaaren hetzelve geheel te niet was geloopen. De Leer van MENNO werd onder de *Wederdoopers* bekend. En naardien de Gemeente, van welke hij Opziener was, in grootte en aanzien, de overige, met de zijne in leer en tucht niet of weinig verschillende, Gemeenten, verre overtrof, werden ook spoedig deezen opgewekt, om zich met die van MENNO te verëenigen, zo dat zij allen met alkaêr ééne Kerk uitmaakten, en *Mennonieten* genoemd wierden. De overige *Wederdoopers*, het slechtste gedeelte, van de anderen, het beste en verre het talrijkste gedeelte zich afgezonderd ziende, werden spoedig verstrooid, en hadden noch moed noch kracht, om hunnen kleinen aanhang staande te houden. Zie daar den ondergang der *Wederdooperen*, en de opkomst der *Mennonieten*. Deeze *Mennonieten* waren verspreid in *Nederland*, *Duitschland*, *Zwitzerland*, *Moravië*, *Engeland*, *Hungarië* en *Pruissen*. Alle die lieden moeten dierhalven voor een geheel ander zoort van menschen gehouden worden, dan de *Oude Wederdoopers* geweest zijn, die te *Munster* en elders zo veel spels hebben aangevangen. — Wat den persoon van MENNO SIMONS eindelijk nog aangaat: na veele vervolgingen, voornaamlijk hier te Lande, ondergaan (*), en wijd en zijd omgezworven te hebben, is hij,

(*) In het Jaar 1543 werden er in *Friesland* honderd Guldens, 't gene toen zo veel was, als thands duizend, op het lijf van MENNO gezet, voor den genen, die hem in handen van 't Hof van Justitie leverde, met bijvoeging, dat, bijaldien deeze zijnen aanhang mogt toegedaan zijn, hem pardon en het burgerrecht geschonken zoude worden. Zie *Levensbes. van Nederl. Mannen en Vrou-*

hij, ten laatſten, een' geruimen tijd woonächtig geweest op het Kasteel *Freſenburg*, tusſchen *Hamburg* en *Lubek*, en aldaar overleeden den 13 van Louwmaand 1561, oud zijnde in 't zes en zestigſte Jaaren.

Zo lang MENNO SIMONS geleefd heeft, en zelfs eene eeuw lang naa zijnen dood, zijn de *Mennonieten* bij elkanderen gebleeven, ééne leer belijdende. Wel is waar, dat 'er nog bij het leeven van MENNO eene zekere ſcheuring heeft plaats gehad: doch deeze ſcheuring werd niet veroorzaakt uit hoofde van verſchil in de leer: het verſchil betrof ſlechts eenige Kerkgebruiken. Zij waaren geſcheiden in twee partijen, in *Strenge Doopsgezinden* of *Vlamingers*, en in *Gematigden* of *Waterlanders*; de eerſten werden vervolgens ook genoemd *Fijne Mennonieten*, en de anderen *Groven*. (*) Maar na het

Vrouwen. I. bl. 100. Het Edikt of de Publikatie daar van ſtaat te leezen in het *Charterboek* van den geleerden Baron VAN SCHWARTZENBERG, II. D. In een oud Boeksken, getijteld: *Het offer des Heeren*, vindt men *bl.* 25—28. eene belijdenis van zeker *Mennonietisch* Meisjen, dat te *Leeuwaarden*, den 27 van Lentemaand 1549, in een' zak verdronken is, uit welke belijdenisſe blijkt, dat het Gerechts-Hof van *Friesland* bij dit Meisjen ſcherp onderzoek deed na MENNO SIMONS verblijfplaats, en, daar zij dezelve niet wilde aanwijzen, dit haar den dood kostte. In deeze belijdenisſe heb ik, onder anderen, aangetroffen een zeer verſtandig antwoord van deeze ongelukkige. Op de vraag der Raadsheeren, *wat houdt gij van dat Hoechweerdige heijlige Sacrameet?* antwoord zij: *Ick en hebbe mijn lewen niet ghelesen in de heijlige Schrift van een heijlig Sacrament, maar wel van het avondmael des Heeren.* Een' anderen *Mennoniet*, ook in 't Jaar 1549 ter dood gebragt, deed men te *Leeuwaarden* op het *Blokhuis* dezelfde vraag, en deeze antwoordde: *Ick en weet van u ghebacken God niet.* Zie *bl.* 29.

(*) Deeze ſcheiding had haaren oorſprong in het zo-

het midden van de zeventiende eeuw, ten Jaare 1662, is er eene grooter ſcheuring voorgevallen, tusſchen de *Vlamingers* te *Amſterdam*. Twee *Amſterdamſche* Leeraars, GALENUS ABRAHAMS DE HAAN en SAMUËL APOSTOOL, verſchilden in de Leer van elkanderen. Dit verſchil rees zo hoog, dat elke partij eene bezondere Gemeente ſtichtte. De *Galenisten* behielden de twee Kerken bij het *Lam* en den *Tooren*, alwaar zij, reeds vóór de Scheuring, bijeenkwamen, van waar zij *Lammisten* heeten; en de *Apoſtolisten* bouwden eene Kerk, de *Zon* genoemd, waardoor zij bekend zijn geworden onder den naam van *Zonnisten* (*). Het verſchil tusſchen de *Ga-*

genoemde harde bannen van zekeren LEONARD BOUWENSZ. die den ban, of de afzondering van de Gemeente, zo verre dreef, dat bij eenen kerklijken ban ouders zich van hunne kinderen, en echte lieden zich van elkaêr verwijderen moesten. MENNO SIMONS zelf heeft ook voor dit harde bannen zeer gepleit, in de zeventiende Verhandeling zijner Werken over de *Excommunicatie*, 't vijfde Hoofdſt. Te vooren was hij van tegengeſtelde gedachten, uitwijzens twee van hem geſchreeven brieven.

(*) De *Mennonieten* noemen, van ouds her, hunne Kerken met den naam van *Vermaaning*. Ik vind ze zo reeds genoemd in het aangehaalde Boekjen, *Het offer des Heeren*, *bl.* 139; misſchien is die naam wel daar van afkomſtig, dat hunne Predikers, meer dan die van andere Gezindten, de menſchen tot een zedig leevensgedrag pleegen te *vermaanen*, en minder zich onledig hielden, om de waarheden des geloofs voortteſtellen. Hunne Predikers werden *Vermaaners* genoemd. — In onze Republiek zijn veertig Steden en honderd en twaalf Dorpen, waar Gemeenten zijn, en deezen worden bediend door ruim twee honderd zeventig Leeraars. Zie VAN EMDRE, *Hiſt. Bericht van alle Gezindheden*, *bl.* 202. In *Friesland* alleen zijn drie en vijftig Gemeenten, en zeven en tachtig Leeraars. Men kan dus berekenen, dat in *Friesland* het aantal der *Mennonieten* grooter is, dan in elke andere bezondere Provintie. In *Noordholland* zijn ze

Galenisten en *Apostolisten* liep over de *eeuwige Godheid van Kristus*, de *rechtvaardiging en heiliging door het bloed van den Heiland*, *en het bestaan van eene heerlijke en zichtbaare Kerk op aarde.* Ten aanzien van deeze belangrijke stukken, werd GALENUS ABRAHAMS DE HAAN beschuldigd van *Sociniaansche* dwaalingen, doch, zo veelen dachten, te onrecht, althands meerendeels te onrecht; waarom hij ook, van het Hof van *Holland*, daar van is vrijgesproken, ten Jaare 1663. — Dit is de eenigste scheuring geweest, die bij de *Mennonieten*, uit het verschil der Leer, ontstaan is. De overige scheuringen, die onder hen plaats hebben, zijn gesprooten uit verschil over de Kerklijke tucht. En hunne bijzondere benaamingen zijn meest oorspronglijk uit de naamen van bijzondere Landen, waarin zij zich hebben nedergezet.

Volgens eene grondstelling van MENNO SIMONS, dat de menschlijke weetenschappen schadelijk voor den Godsdienst zijn, hebben de *Mennonieten* oulings een' tegenzin in de geleerdheid gehad, uitgenomen de Studie der Artzenijkunst: hierop hebben veelen zich toegelegd. Zulke geleerde Artzen zijn geweest GALENUS ABRAHAMS DE HAAN, SA-

ze ook zeer talrijk. Ook zijn er veelen in *Groningerland*, van welken zommigen *Ukewallisten* genoemd worden, na zekeren UKE WALLIS, een' boer van *Noordbroek*, in het *Oldämbt*, ongeveer 1651 overleeden. (Vide *Disert.* de U. WALLIS *Vita* &c. in *Bibl. Brem.* T. VII. p. 113 & Seqq.) De *Ukewallisten* gaan eenvouwdig gekleed, en draagen lange baarden. Die gewoonte had voor weinige jaaren nog stand onder hen; en denkelijk heeft ze nog heden stand. Zij worden, meen ik, wel genoemd *Groninger Tibben*, en zijn thands nevens de *Dantzigers* de eenigste harde banners, die LEONARD BOUWENSZ volgen. Van deeze *Dantziger* Banners bevindt zich tegenwoordig nog ook eene Volkplanting in *Rusland*, aan de rivier den *Dnieper*, onder de bestuuring van den Prins POTEMKIN TAURITSCHESKOI.

SAMUËL APOSTOOL, en anderen, die ook te gelijk Predikers waaren. De meeste *Mennonieten* hebben zich bevlijtigd op den Koophandel, waardoor zij rijk geworden zijn. Taalkunde en Wijsgeerte waren bij hen onnoodige en onnutte Weetenschappen, voor een' Kristen Leeraar, die de waarheid en de Godzaligheid handhaaven moest: hij konde dat zonder omslag van geleerdheid wel doen. Doch deeze vooröordeelen zijn allengs verdweenen. Ten Jaare 1636 merkte VOETIUS reeds met genoegen aan, dat de *Mennonieten* smaak in de Letteröeffeningen begonnen te krijgen. Van tijd tot tijd hebben er zich verscheiden geleerde Mannen onder hen opgedaan, die als bekwaame Leeraars de eer van hun Kerkgenootschap hebben opgehouden. De meeste Leeraars echter, zo ten platten Lande als in de Steden, waren ongestudeerde Persoonen, en zo is meest het ten platten Lande thands nog. Daar er dus weinig liefhebberij voor de geleerdheid onder de *Mennonieten* gevonden werd, moet men zich niet verwonderen, dat zij zo weinige Schriften, en nog veel minder, dat zij zo weinige eigenlijke Sijstemen nagelaaten hebben. Dat zij zeer weinig eigenlijke Sijstemen hebben geschreeven, is ook daar van trouwens gekomen, dat zij altijd meer op de betrachting, dan op de bespiegeling der leer hebben aangedrongen. Meer gewigts hangende aan de lessen van godzaligheid, eenvoudigheid, liefde en verdraagzaamheid, dan aan een regelmaatig voorstel van welgestaafde Geloofswaarheden, zijn zij er noode, en eerst na verloop van langen tijd, toe overgegaan, om eenig wel geschakeld Sijstema hunner Leer te leveren.

„ 't Is met de Godgeleerde Sijstemaschriften der *Mennonieten* gegaan, even als het voormaals met de Theologische Sijstemen der oude Kristenleeraaren in 't gemeen gegaan is. Eerst hadden de *Mennonieten* volstrekt geene stelzelmaatige Leerboeken. Zij waaren ééne eeuw lang geheel en al afkeerig van eene Sijstematische Voordragt. Eindelijk stelde REINIER WYBRANDS WYBMA, Leeraar der *Mennonieten* te *Amsterdam*, een werk op, 't welk de gedaante van een Sijstema vertoonde; en gaf dit uit ten Jaare 1640. Hem volgden anderen, als GALENUS ABRAHAMS DE HAAN, SAMUËL APOSTOOL en ADRI-

AAN

AAN VAN EEGHEM. De Leerboeken van deeze allen kunnen echter geene eigenlijke Sijſtemen genoemd worden, wijl ze verſcheiden Sijſtematiſche verëischten misſen. Het eerſte volkomen Sijſtema verſcheen in 1692, en is geſchreeven door ENGELE ARENDS VAN DOOREGEEST. Dit en de naastvolgende Sijſtemen waren eenvoudig, duidlijk, geheel niet Scholaſtiek, geheel niet wijsgeerig, juist zo als alle Sijſtema's behoorden opgeſteld te weezen. Met den tijd, evenwel, begonnen ook de *Mennonieten* gebruik te maaken van de Wijsgeerte, bij de voordragt der Kristiijke Geloofswaarheden. Dit gebeurde eerst in het tweede vijfde gedeelte der achttiende eeuw. FREDERIK TOGER, Doctor in de Geneeskunde en Predikant onder de Doopsgezinden te *Leijden*, is de eerſte geweest, die de Godgeleerdheid opgehelderd heeft, door redekavelingen uit de Wijsgeerte ontleend, en 't eerſte wijsgeerig Godgeleerd Sijſtema heeft opgeſteld."

Eer YPEY tot het beſchouwen van de weinige Schriften der *Mennonieten*, welke eene Sijſtematiſche gedaante hebben, overgaat, vermeldt hij, aangaande de Werken van MENNO SIMONS, het volgende.

„ MENNO SIMONS heeft verſcheide Schriften uitgegeeven, welken naderhand in druk bij elkanderen gevoegd zijn. De eerſte verzameling geſchiedde door eenige liefhebbers, ten Jaare 1600: doch in dezelve vindt men ſlechts deeze en gene ſtukken van MENNO's arbeid, en niet allen. Zij is gedrukt, zonder aanwijzing van plaats en uitgeever, in 8vo. De tijtel is: *Sommarie*, of *bijëenvergadering van zommige Schriftlijke bekentenisſen des geloofs*, *mitsgaders eenige waarachtige veranderingen op zommige Schriften van* GELLIUS FABER, enz. Deeze Verzameling is voor een gedeelte herdrukt 1601 te *Alkmaar*, mede in 8vo. Naderhand is zij, ten Jaare 1646, in 4to. uitgekomen, vermeerderd met andere Stukken van MENNO SIMONS, die te *Amſterdam* 1613 in 8vo., ook bij elkaar in een' bundel gedrukt waren. Op die uitgave van 1646 is gevolgd eene in het Jaar 1681 in folio te *Amſterdam*. Deeze laatſte uitgave is verrijkt met verſcheiden van 's Mans werken, die nooit te vooren het licht hadden gezien.

De

De tijtel van deezen druk is: *Opera omnia Theologica*, of *alle de Godgeleerde werken van* MENNO SIMONS, *te zamen bij een vervat, en nu op nieuws door eenige beminnaars der waarheid ter eere Gods en hunnes naasten welvaart, in druk uitgegeeven, verrijkt met vier registers, en eenige andere Schriften van den Autheur, voor deezen nooit in druk geweest. Als mede voor ieder tractaat zijn eigen tijtel en Voorrede gesteld, en getrouwlijk in onze Nederduitsche spraak overgezet.* — Deeze werken van MENNO SIMONS bestaan uit verhandelingen, verdeedigingen, enz. De eerste verhandeling heeft tot opschrift: *Fundament en klaare aanwijzing van de zaligmaakende leer van Jesus Kristus*, en behelst, in twaalf afdeelingen, 's Mans gevoelens, ten aanzien van etlijke leerpunten. De orde, waarin deeze gevoelens worden voorgedraagen, is geheel niet Sijstematisch. De overige verhandelingen loopen over losse, en op zich zeiven staande, Godsdienstige onderwerpen. Wijders bestaat de verzameling van MENNO's werken uit *Verdeedigen* tegen GELLIUS FABER, MARTEN MICRON, JOHANNES à LASCO, enz. De stijl van MENNO SIMONS is doorgaans slecht, verward, langwijlig en donker. Dit is echter meer aan eene, in zijnen tijd heerschende, onachtzaamheid omtrent de moedertaal, dan wel aan mangel van geleerdheid in hem te wijten. Hij was anders een gestudeerd man, die Grieksch en Latijn verstond. — Eenige Stukken van MENNO afzonderlijk uitgegeeven, zijn ook vertaald in 't Hoogduitsch, en reeds al ten Jaare 1575 bij elkanderen in 't licht verscheenen. —

Zie YPEY, *Historie der Sijstematische Godgeleerdheid.*

MERKEN, (LUCRETIA WILHELMINA VAN) wierdt, in den Jaare 1722, te *Amsterdam*, geboren. Zij was eene kleindogter van den vermaarden Remonstrantschen Leeraar JOANNES BRANDT, die zelve eene dogter van den beroemden CASPER BARLEUS tot moeder hadt gehad. In den Jaare 1768 tradt onze Dichteres in 't huwelijk met den niet minder vermaar-

den

den Amsterdamschen Dichter NICOLAAS SIMON VAN WINTER. Zij eindigde, op den negentienden October des Jaars 1789, haare dagen, te *Leijden*, werwaarts het Kunstminnend Paar, eenige jaaren te vooren, zig metter woon begeeven hadt. De werken onzer voortreffelijke Dichteresse, zo wel als die van haaren Echtgenoot, zijn in ieders handen. Om van eene meenigte kleinere stukken niet te gewaagen, ook die na haaren dood zijn in 't licht gekoomen: wie kent en bewondert niet *het Nut der Tegenspoeden*, den *Germanicus*, en vooral den *David?* Overbekend en geagt zijn insgelijks haare Toneelstukken, van welke de *Jakob Simonszoon de Rijk* de eer genooten heeft, dat met denzelven de nieuwe Amsterdamsche Schouwburg geöpend wierdt.

MERKES. (L. A. *en* F. CHR.) Een blijk van Eigenzinnigheid en Kerkdwingelandije ondervondt dit Broederpaar, waar van de tegenwoordige tijden, dank hebbe de toeneemende verlichting, nevens de nieuwe orde der dingen in het openbaar bestuur, de weêrgaê niet kunnen opleveren. Bij den Schrijver des Vervolgs op J. WAGENAAR, ontmoeten wij, aangaande het veel gerugts maakende voorval, uit de *Nederlandsche Jaarboeken* opgemaakt, het volgende ineengetrokken berigt. „ LEONARD AREND MERKES en FRANS CHRISTIAAN MERKES, Zoonen eens Oud-Rentmeesters te *Nijmegen*, naa zich, door eenen Catechizeermeester, in de gronden van den Hervormden Godsdienst, te hebben doen onderwijzen, hadden zich, in den Jaare 1752, bij hunnen Wijk-Predikant M. J. BROEN, aangegeeven, met verzoek, om tot Ledemaaten der Hervormde Kerk te worden aangenomen: dit werd den eerstgemelden geweigerd, alleen om dat hij tot het Genootschap der *Vrij-Metzelaaren* behoorde, en den laatstgenoemden, om dat hij niet wilde belooven, zich nooit in dat Genootschap te willen begeeven. Zij leverden beiden een beklag in, bij Staaten van *Gelderland*, over die weigering des Kerkenraads te *Nijmegen*, die aldaar mede een Bericht zondt: deezen begreepen dat de Predikant en de Kerkenraad te verre gegaan waren, en geen voldoende reden van hun gedrag gegeeven hadden, gebiedende, dat deeze Persoonen niet langer, om die reden,

den, van het Lidmaatſchap der Kerke, zouden geweerd worden.

Door een vriendlijken Brief, verzogten de Broeders MERKES den Leeraar, om vervordering van hunne zaake, overeenkomſtig met dit Staatsbeſluit. Dan, deeze vondt goed, dien minnelijken weg niet te bewandelen, hun geen beſcheid altoos te geeven, maar Kerkenraad te beleggen, in welken men beſloot, zich bij de Magiſtraat der Stad te vervoegen, met verzoek, om handhaaving en beſcherming. Dit bewoog de Heeren MERKES, om zijn Eerwaarde, en den Voorzitter des Kerkenraads, geregtlijk te dagvaarden: deeze Dagvaardingen kwamen, met een tweede Verzoekſchrift des Kerkenraads, voor de Magiſtraat te *Nijmegen*. Tot beſcheid gekregen hebbende, „ om in deeze zaak naar raade te doen," deeden zij des verſlag aan de Broeders, met betuiging, van zich te zullen vervoegen, waar het behoorde. Naa eenigen tijd beidens vonden de Broeders zich gedrongen, den weg van Regten in te ſlaan, en ten Hove een Verzoekſchrift aan te bieden, om, ingevolge van het voorheen gegeeven gunſtig Staatsbeſluit, waar aan men zich onttrok, behandeld te worden. De Staaten gaven andermaal bevel, om de Broeders MERKES niet langer te weeren, en dat, indien zij mogten goedvinden, zich elders te laaten aanneemen, de Predikant, dien dit Staatsbeſluit werd vertoond, zulks zou hebben te doen, en daar van een behoorelijk Getuigſchrift te geeven, welk Getuigſchrift de Kerkenraad van *Nijmegen* gehouden zou weezen te aanvaarden. Zij gaven deswegen verſlag aan den Leeraar BROEN, met nevensgaande betuiging, dat zij, den zagtſten weg, hun aangeweezen, om zich buiten de Stad te doen aanneemen, zouden inſlaan, hem verzoekende, om geene nieuwe zwaarigheden te maaken, of te helpen maaken, wanneer zij zich met een Getuigſchrift bij den *Nijmeegſchen* Kerkenraad vervoegden. Geen zeer minzaam antwoord van zijn Eerwaarden ontvangen hebbende, zetten zij hunne zaak voort bij den Predikant te *Beuningen* en *Ewijk*, die een Getuigſchrift gaf, overeenkomſtig met het vertoonde Staatsbeſluit. Zij leverden 't zelve ten Kerkenraade, in 't Voorjaar deezes Jaars, over; doch 't leedt een geruimen tijd,

dat

dat zij des niets vernamen. Deezes verwijls moede, verzogten zij een Afschrift van 't Besluit des Kerkenraads, 't geen eindelijk in Herfstmaand kwam, behelzende: „ dat de namen „ der Heeren L. A. en F. C. MERKES in 't Ledemaaten-Boek „ der Kerke aangeteekend, en voor de Gemeente, naar ge„ woon gebruik, afgeleezen waren." Hier mede nam dit zo veel gerugts gemaakt hebbend geval, waar in de Geestlijkheid door alle bedaarden en bedagtzaamen geöordeeld werd, zich te veel aanmaatigend en te wederstreevend gedraagen te hebben, een einde.

Zie *Vervolg op* WAGENAAR.

MOERKAPELLE. Tot welke uitersten van losgelaaten woede het, door vreemden invloed, opgewonden gemeen, kan overslaan, vertoont ons dit *Schielander* Dorp, in en uit de menigte der voorbeelden, welke de dagen, toen nog *Oranje boven!* aan de orde van den dag was, schankvlekken. Het bekende Plakaat, van den Jaare 1784, gebiedende de Wapening ten platten Lande, gaf daar toe de aanleiding. De *Rotterdamsche* Advokaat, H. A. KREET, en Schout diens Dorps, die, bijkans, het slagtoffer der uitzinnige woede was geworden, geeft van zijn wedervaren een berigt, waarin hij, onder anderen, de volgende bijzonderheden verhaalt. Hij meldt, dat hij, in 't laatst van de Maand Januarij des Jaars 1785, ter Afkondiginge van de bovengemelde Publikatie, na het gemelde Dorp zich begeeven hebbende, tot het stellen van ordres daar toe betrekkelijk, bij zijne aankomst aldaar alles stil en gerust gevonden hadt; doch dat hij de klok hebbende doen kleppen, ter bijeenroeping der Gemeente, een aantal Volks gelijktijdig den Tooren was opgeloopen, en uit denzelven een Oranje-Vlag hadt uitgestooken, in welke zich eenige Letters vertoonden; dat hij de menigte, zich vervolgens voor het Regthuis vervoegende, alle met Oranje vercierd zag; 't welk hem deedt besluiten om, naa het afkondigen der Publikatie, betreffende de Wapening, ook die tegen het draagen der Leuzen nogmaals te vernieuwen, en met luider stemme af te leezen: al 't welk van geen

de minſte uitwerking was: dewijl de vergaderde hoop, of eenigen haarer, uit aller naam, ronduit verklaarden, *niet te willen exerceeren voor de Staaten, maar wel voor den Prins, en dan op deeze wijs*, (de hoeden vertoonende met Oranje ſtrikken vercierd) *want de Staaten waren maar Jongens, en de Prins was het Hoofd!* den Schout vervolgens afvraagende, om welke reden de Publicatie niet was gedaan *op naam van den Prins:* dat 'er hadt behooren aan 't hoofd te ſtaan WIJ WILLEM — Dat hij alles gedaan hadt, wat mogelijk was, met alle mogelijke bedaardheid en zagtmoedigheid, zonder iemand het minſte onvertogen woord te geeven, om het Volk uit hunne wanbegrippen te helpen, en hun de billijkheid van de Orders des Souverains onder 't oog te brengen; maar alles vrugtloos: waarom hij, ziende dat 'er voor hem niets te doen was, beſloot, zich van daar weg te maaken. Dat hij, dit beſluit genomen hebbende, zijn rijdtuig deedt inſpannen en voorkomen, waar van hij bemerkte, dat de Paarden reeds met Oranje ſtrikken waren opgeſchikt, en de Voerman met een Cocarde van die kleur pronkte; terwijl de Chais aan alle kanten met krijt beſchreeven was met de woorden: *Oranje boven! de Prins boven!* enz. Dat hij zich na het rijdtuig begeevende, de menigte zich tegen zijn voorbijgaan aankantte, zo hij geen Oranjeſtrik wilde opzetten; 't geen hij weigerde, met bijvoeging, dat men hem wel kon vermoorden, maar niet tegen een order van den Souverain, welke hij zo even hadt afgekondigd, zou doen aangaan. Dat hij vervolgens, geen kans ziende om, met goede woorden, ten huize uit te komen, zijn Degen trok, en met dezelve voor zich heenen zwaaijende, zo veel ruimte bekwam, dat hij eenigzins vooruit geraakte; doch, hier door ook van achteren bloot komende, werd hij aldaar bij 't hair aangepakt, op de ſchouderen gedrukt, en op die wijze achter over in den ſlijk getrokken; bij welke gelegenheid hij een ligte kwetzuur aan den wang bekwam, en zijn Degen kwijt raakte. Dat hij dus op den grond liggende, iemand hoorde zeggen: *laat ons evenwel geen Menſchen vermoorden!* waarop hij zich ook onmiddelijk voelde opgebeurd, en in het rijdtuig geholpen; de menigte klom 'er mede op, en zet-

te

te met geweld een Oranjeleus op zijn hoed, waar naa men hem, zijn Degen wederom gebragt hebbende, onder 't gewoon geſchreeuw, hadt laaten vertrekken. Dat hij, t'huis gekomen zijnde, getragt hadt van dit alles verſlag te doen aan den Heer Dijkgraaf van *Schieland*, (Mr. P. C. DE GROOT) dan dat zijn Wel Ed. Geſtr. te veel geoccupeerd was om dit verſlag te kunnen aanhooren, en dat hij nu van hun Ed. Mog. zou verwagten, *op welke wijze dezelve zouden goedvinden, dat door hem de Orders van den Souverain wierden ten uitvoer gebragt.*

MORTAIGNE. (JOHAN DIEDERIK VAN) Aangaande een Maagdenroof, door deezen perſoon gepleegd, en de veelgerugtmaakende gevolgen daar van, ontmoeten wij het volgende berigt. MORTAIGNE, een Zweed van geboorte, hadt zig niet ontzien, om, des avonds van den 17 van Lentemaand des Jaars 1664, zekere CATHARINE VAN ORLIENS, minderjaarige Jongvrouwe van aanzien, goede zeden en groote middelen, uit de huizinge in *'s Haage*, alwaar zij zig bevondt, met list en geweld, te ſchaaken, en over ſtraat te doen ſleuren op een Rijtuig, met 't welke hij, van gewapende manſchap verzeld, in den donkeren nagt, haar naar *Kuilenburg* vervoerde, agtende zig aldaar in veiligheid te zullen bevinden. Naauwlijks vernamen de Bloedverwanten der Jongvrouwe deeze ſchenddaad, of zij vervoegden zig aan 't Hof van Holland, om Letteren van voorſchrijving aan alle Volkeren. 't Hof bragt de zaak terſtond bij de Staaten van 't Gewest, die niet alleen de verzogte letteren verleenden, en zorge droegen, dat dezelve ook ter Generaliteit wierden ingewilligd, maar tevens, zo als ook de Algemeene Staaten deeden, eenen Brief afzonden aan HENRIK WOLRAD, Graave van *Waldek* en *Kuilemburg*, houdende voordragt der afſchuwlijkheid van het geval, en verzoek, hij wilde de ongelukkige Jongvrouwe uit handen van haaren Roover of Roovers redden, in vrijheid ſtellen, en MONTAIGNE, om in den *Haage* geſtraft te worden, overleeveren in handen van Commisſarisſen van den Hove, die zig, ten dien einde, na zijne Stad zouden begeeven, en die men, tot meerdere zekerheid, behalven de bedienden

der Justitie, twaalf wel gewapende Soldaaten toegevoegd hadt. Twee dagen daar aan liep ter Algemeene Staatsvergadering een onvoldoend antwoord in van den Graave, 't welk door *Holland* overgenomen, gelegenheid gaf, dat hunne Edele Grootmogendheden hem ernstiger aanschreeven; onder anderen verklaarende, hoe zij met de grootste verwondering verstonden, dat, ondanks hun verzoek, MONTAIGNE niet eens verzekerd, last staan overgeleverd was geworden; dat ondertusschen 't geweld, ook onderwege jegens de Jongvrouwe gepleegd, hun, hoe langer hoe meer, gebleeken zijnde, zij niet alleen van hem begeerden de gezegde Jongvrouwe, zelfs, al mogt zij thans door gedwongen aanraading, als anderfints, verklaard hebben, (zo als inderdaad gebeurd was) niet tegen haaren wil vervoerd te zijn, willig of onwillig, over te geeven, maar ook, in 't bijzonder en daadlijk, den Roover in handen van Kommissarissen te stellen; met bedreiging, dat de Staaten, bij verdere gebreke van dien, zig hoogst gevoelig zouden toonen, en zulk eene, hun aangedaane kleinagting en stremming der openbaare veiligheid, geenfints dulden. Toen men hier op door Kommissarissen onderrigt wierdt, dat de Graaf zig, met de verklaaring der Jongvrouwe, meenende te kunnen dekken, onverminderd alle aanmaasing, onverzetlijk bleef; dat ook MORTAIGNE zig, met deszelfs kennis, binnen zeker huis in *Kuilemburg* hadt verborgen, en ligtelijk uit die plaats zou ontvlugten, of reeds ontvlugt was, begreep men, in *Holland*, met goedkeuring der meerderheid van de Algemeene Staaten, tot sterkere middelen toevlugt te moeten neemen. Men gelastte dan aan Gekommitteerde Raaden, ten spoedigsten, drie of vier Kompagnien paerden en zes honderd Voetknegten, onder den Lieutenant-Kollonel VAN STEELAND, Zwager van wijlen den Heere VAN SOMMELSDYK, en den Major VAN ZANTEN, af te vaardigen na *Kuilemburg*, ter besluiting dier Stede en bezetting der toegangen van dien; aan welken last promptelijk voldaan wierdt: terwijl ook, ten zelven einde, twee gewapende Jagten op de Rivier *de Lek* wierden geplaatst, en den Graave op nieuw aanschreeven, hij hadde MORTAIGNE over te leveren, of anderfints te wagten, dat hunne Edele Grootmogendheden

„ niet

„ niet zouden rustten, voor en aleer zy, aan s'Graaven per-
„ soon, Stad en Graafschap *Kulenburg*, een *éfclatant* exem-
„ pel zouden stellen van hunne regtvaardige *indignatie*, met
„ straffing van den *Delinquant* of *Complices*, ter eeuwiger
„ memorie." Buiten dien wierdt niet slegts aan alle Hoofd-Officieren, en zelfs aan de Ingezetenen, in de Steden en ten platten Lande, bevolen, op MORTAIGNE te passen en hem over te leeveren, maar ook de Heer VAN LANGERAK, die zig te diep in 't belang van MORTAIGNE gewikkeld hadt, uit *Kuilenburg*, naar de Kastelenije in *'s Haage* overgebragt, en eerlang met het verlies der Kompagnie paarden, hem voorheen, op voordragt van Koning KAREL II, geschonken, gestraft. Dit alles egter belettede niet, dat MORTAIGNE, eerlang, en zo men meent, in het kleed van eene Melkster, met eene melkkan op den rug, na *Breemen* ontkwam, alwaar de Regeering hem gevat, en aan deezen Staat geöorloofd hebbende hem te doen afhaalen, hij de behendigheid hadt, om uit de handen van den Krijgsofficier, die ten dien einde was overgezonden, te ontkoomen; waar over dees namaals gestraft wierdt.

De vlugt uit *Kuilemburg* hadt midlerwijl zo veel ongenoegen bij de Staaten van *Holland*, tegen de Graave, verwekt, dat zij vaststelden, tot herstel van den geleeden hoon, en voorziening voor het toekomende, hunne bedreiging te doen werkstellig maaken. Zij gelasteden den Kolonel VAN STEELAND, de Poorten der Stad te doen afhangen, de Valbruggen te doen vastmaaken, of in plaatse van dien, steenen Bruggen of Dammen door de Gragten te leiden, en twee openingen in de Wallen of Muuren te maaken, om daar door, ten allen tijde, onverhinderd in de Stad te kunnen komen; ook eischten zij, dat de Graaf zig schriftelijk verbondt, om, van nu voortaan, geen vrijgeleide meer te geeven aan eenige Hoofdmisdadigers, beraaden Bankbreekers en diergelijken, uit de Vereenigde Nederlanden in *Kuilenburg* gevlugt, of bij vervolg van tijd te vlugten, maar dat hij dezelven, integendeel, op de eerste aanmaaninge der Staaten van derzelve Landen, Hoven van Justitie, of Magistraaten der Steden van dien, zou hebben over te geeven; dat hij ook den Drost en

Stadhouder van zijn Graaffchap, als aan het tegenwoordig geval zeer fchuldig, van deszelfs bediening en inwooning aldaar, voor altijd, zou hebben te ontzetten; ter bevordering van welk een en ander, VAN STEELAND, met de manfchap, waar mede hij thans de Stad beflooten hieldt, binnen dezelve zou hebben in te rukken, en zig, tot nader bevel, op te houden. De Algemeene Staaten bevestigden deezen last. STEELAND trok toen metterdaad binnen, en de zaaken ftonden verder tot de beraamde uitterften te koomen, indien niet de Staaten van Gelderland, agtende, dat het Graaffchap van *Kuilenburg* een Leen was hunner Provintie, eerst aan *Holland* verzogt hadden, om, in deeze „ zagter en langmoedi„ ger te werk te gaan," en daarop ter Generaliteit hadden voorgedraagen, om eenige Afgevaardigden, uit het midden van de Algemeene Staaten en die van *Gelderland*, na 't Graaffchap te zenden, om de gefchillen, in der minne, of, des noods, bij regtelijk onderzoek, af te doen, zonder iets feitelijks, tegen de hoogheid van hun Gewest, te onderneemen. 't Is waar, *Holland* floeg dit alles af, erkende de leenroerigheid aan *Gelderland* niet, meende te meer bevoegd te zijn om den Graave te ftraffen, wijl dees, ten opzigte van veele goederen, hun Leenman was, en drong haare gedagten, bij de Bondgenooten, ten fterkften aan. Maar, daar dit een en ander oorzaak hadt gegeven tot marren in de uitvoering van het Befluit, en de Algemeene Staaten begreepen, dat alles diende gedaan te worden, zonder verkorting van 't regt, 't geen *Gelderland* op het Graaffchap dagt te hebben, kwam midlerwijl GEORGE FREDRIK, mede Graaf van *Waldek*, Oom van den regeerenden Graave, en, voorheen, deszelfs Voogd en Beftuurder van *Kuilenburg*, ter gunste zijnes Neeve, tusfchen beiden. Hij verzogt den Hollandfchen Staaten, dat het gebeurde „ niet ten zwaarfte mogt worden opgenomen," en bewoog HENRIK WOLRAD tot het fchrijven van eenen beleefden Brief aan dezelven, dienende ten geleide van twee Akten, bij welker éene hij, daadlijk, en geheel overeenkomftig met den ftraks vermelden eisch van hunne Edele Grootmogendheden, afftand deedt van het regt van vrijgeleide binnen zijn Graaffchap, terwijl hij, bij den anderen, overgaf, om, bij uit-

uitwijzinge en vonnisse van één der Hoven van Justitie in de *Nederlanden*, op naam van Schepenen van *Kuilemburg*, alle zodanigen zijner „ Bedienden en Onderdaanen," als MORTAIGNE en deszelfs zaake hadden begunstigd, geregtelijk te doen vervolgen en straffen; verzoekende, eindelijk, dat de Staaten hier mede genoegen neemen wilden, zijn Graafschap van het binnengetrokken Krijgsvolk ontleedigen, en voortaan geene onmin, ter zaake voornoemd, tegen hem doen overblijven. Hunne Edele Grootmogendheden „ in agting nee„ mende de schade en ongemakken, door 't voorschreve „ Krygsvolk, in de gemelde Graefschap, — geleden, mits„ gaders ook de publycque demonstratie, door den Lieute„ nant-Collonel STEELANDT, by ordre van haer Hoogh. Mog., „ in de voorn. Stadt geschiedt, door 't openhouden van de „ Poorten ende nederlaten van de Brugghen, by nachte en „ by dage, en het geene meerder daer omtrend is," namen daar mede, en met de bovengemelde Akten, genoegen en voldoening; ook bewilligden zij ter Generaliteit in het terug roepen der Troepen, 't geen 'er op volgde, na dat mede de Algemeene Staaten, afzonderlijk, zig over het laatste gedrag van den *Kuilenburgschen* Graave voldaan hadden verklaard. HENRIK WOLRAD hierop naar *Stiermark* vertrekkende, overleedt weinige weeken naa dien tijd, en, zo sommigen vermoeden, uit hartzeer, over de wijze, waar op deeze zaak voor hem geëindigd was.

Zie Mr. H. VAN WYN, *Bijvoegzels* enz.

MOURAND. Deeze was de naam eens Paruikemakers in *den Haag*, die, door overgedrevenen, dus genoemden, ijver voor het Huis van *Oranje* vervoerd, zich een bedrijf veroorloofde, 't welk, naar de meening van zommigen, was aangelegd om het Treurtoneel der Gebroeders J. en C. DE WITT te hernieuwen. De merkwaarheid des voorvals verdient een bekort verhaal.

Zints het voorgevallene in *den Haag* met den Stadhouder, in den Jaare 1786, was het aanzien van 's Lands Staaten, wat het uitwendig vertoon aangaat, merkelijk geklommen,

en wierden dezelven voorheen ongewoone eerbetooningen aangedaan. Een van dezelve was, dat de Staatsleden, zich na de Vergaderplaats begevende, hunnen weg zouden neemen door de dus genoemde *Stadhouderspoort*, door welke, volgens aloud gebruik, niemand, behalven den Stadhouder, vermogt te rijden. De Heeren OCKER GEVAERTS en CORNELIS DE GYZELAAR, de eerste Burgemeester, de andere Pensionaris van *Dordrecht*, en, van wegen die Stad, Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge, namen, in de maand Maart des genoemden Jaars, hunnen weg door de gemelde Poort, en bereikten, hoewel met moeite, de Vergaderplaats van Hun Edele Groot Mogende. Geduurende hun vertoeven aldaar, was de zamenvloed aanmerkelijk toegenomen, en vertoonde alles een dreigend gelaat, toen de twee gemelde Staatsleden, bij het scheiden der Vergadering, den Koetzier belastten, langs den benijden weg te rijden, als den kortsten, om na het Logement van *Dordrecht* terug te keeren. Naauwlijks waren de paarden eenige stappen gevorderd, of de opeengepakte menigte belette den verderen voortgang. Merkelijke schrik beving hier door de Heeren, die toenam, toen zijn MOURAND de teugels der paarden zagen grijpen, om de koets te doen keeren. Zo veel bedaardheids, egter, behielden zij, dat ze den Koetzier geboden om voort te slaan; 't geen, evenwel, zo vast hieldt MOURAND de teugels, bezwaarlijk zou gelukt zijn, zonder de hulp des Drossaards en zijner Dienaaren, en van den Advokaat VAN NISPEN, die, met uitgetogen degen, niet zonder eigen lijfsgevaar, het woedende geweld te keer ging. Want de Bevelhebbers der *Zwitzersche Gardes*, en der Ruiters, die bij de Stadhouderspoort stonden, waren ledige aanschouwers deezer schenddaaden, zonder een enkelen voet te verzetten; hoewel de laatstgenoemden toeschooten, naadat MOURAND door den Drossaard in verzekering was genomen. Bijkans ware, door deze bedrijfloosheid der gewapende magt, den muitmaaker het ontsnappen gelukt, die, onder het geleide van Krijgsvolk, eerst na de Hoofdwagt, en van daar na de Gevangenpoort, gevoerd wierdt.

Het kon niet uitblijven, of de schenddaad moest de hoogste verontwaardiging verwekken bij Staaten van *Holland*, die

straks

ſtraks een tweeledig beſluit namen: *voor eerst*, Gecommitteerde Raaden te magtigen, om, ongeprejudicieerd de Regten en Privilegien der Ingezetenen, in dit ſingulier geval, den Gedetineerden Delinquant *de plano*, en zonder form van Proces, te Regt te ſtellen; *ten anderen*, Gecommitteerde Raaden te gelasten, om een naauwkeurig onderzoek te doen na het gedrag van het Krijgsvolk, welk de wagt op het Binnenhof gehad hadt, en, niettegenſtaande de gegeevene bevelen, de Conbustie en het gepleegde geweld aan de Heeren van *Dordrecht* niet in tijds hadt verhinderd. Welhaast was nu het Vonnis des Doods over den Misdaadiger geveld, hoewel deeze zijn misdrijf toen nog niet bekend hadt, doch vervolgens blijken van zijne ſchuld gaf, door het uitroepen van wraak over de geenen, die hem tot die wandaad hadden aangezet. Vergeefs tragtte 's Mans zwangere huisvrouw, en bij hem Moeder van zes leevende kinderen, vernietiging van het vonnis te bewerken. Tot het uitoeffenen der Doodſtraffe wierden de noodige toebereidzelen gemaakt, en zouden ook gewisſelijk voortgang genomen hebben, zonder de voorſpraak der onmiddelijk beleedigde Heeren zelve, die, met Echtgenoote en geboren en ongeboren kroost begaan, door hunne tusſchenſpraak bij Hun Edele Groot Mogende bewerkten, dat de Doodſtraffe in eene eeuwigduurende Gevangenis wierdt veranderd. Men verhaalt, dat wanneer de Fiskaal LUIKEN, en de Sekretaris der Staaten VAN BUUREN, hem eerst mondeling deeze verandering in het vonnis bekend maakten, MOURAND dermaate ontzette, dat hij vol ſchrik uitriep: O GOD, *wat heb ik een berouw!* en daarop van zich zelven viel; als mede dat hij, wederom bekomen zijnde, en andermaal de aangenaame boodſchap verſtaan hebbende, op nieuw van zulk eene ontſteltenisſe wierdt bevangen, dat hem, op de Gevangenpoort terug gebragt, om tot bedaaren te komen, een ader moest geopend worden. Ten blijke van het genoegen, welk de edelmoedigheid en vergeeſlijkheid der Heeren GEVAERTS en DE GYZELAAR in *den Haage* gaf, kan, onder anderen, dienen, dat onder het leezen eener Afkondiginge van 's Lands Staaten, op het geval ſtaande, en de veranderde ſtraffe vermeldende, eene diepe

en eerbiedige ſtilte onder de talrijke menigte heerschte, en zo dikmaals de naamen der twee Heeren genoemd wierden, verre de meesten door het afneemen van hunne hoeden, blijken van hunne hoogagting gaven. Ruim een Maand zat MOURAND op de Gevangenpoort, en wierdt van daar overgebragt in het Tugthuis te *Gouda*, om er met zijner handen arbeid den kost te winnen. Nog geen anderhalf jaar, egter, duurde zijne eeuwige gevangenis. De Amnestie van September des Jaars 1787, genade ſchenkende aan allen, die om hunnen ijver voor het Huis van *Oranje* in moeilijkheden waren ingewikkeld, deedt zijne banden ſlaaken, en, vrij en onverlet, in de zamenleeving wederkeeren.

Zie *N. Nederlandſche Jaarboeken.*

MYN, (GEORGE VAN DER) was de jongſte der zeven zoonen van den beroemden Kunstſchilder HEROMAN VAN DER MYN, en wierdt te *Londen*, werwaarts zijn Vader zig, van *Amſterdam*, hadt begeeven, in den Jaare 1725 gebooren. Behalven zijnen Vader, hadt hij, inzonderheid, tot Leermeester zijnen broeder FRANÇOIS, welken hij, kort na het overlijden van hunnen Vader, na *Amſterdam* volgde. Hoewel FRANÇOIS VAN DER MYN, in die Stad, met het ſchilderen van Pourtraiten van de aanzienlijkſte Perſoonen, veel opgangs maakte, keerde hij, egter, eerlang, terug na *Londen*, in de hoope van aldaar beter zijn fortuin te zullen maaken. GEORGE, zijns broeders plaats vervangende, wierdt, welhaast, als een verdienstlijk Pourtraitſchilder, bekend en vermaard. Onder veele andere, ſchilderde hij, leevensgrootte, het Familieſtuk van den Heere PIETER CORNELIS HASSELAAR, en het Pourtrait, insgelijks leevensgrootte, van den Heere JAN CHRISTIAAN MEYER. Daarenboven heeft hij nog eenige andere Schilderijen gemaakt, en, onder dezelve, zeer fraaie Kabinetſtukjes. VAN DER MYN overleedt, te *Amſterdam*, op den tienden December des Jaars 1763.

N.